

SINE QUA NON

Hukukta Kariyer Kulübü Senelik Hukuk Dergisi

Yıl: 7

Sayı: 8

Mart 2019

Bilişim Hukuku

Defne Polat

Hukukta Kariyer Kulübü

Sabiha Ulusoy

Hukukta Kariyer Kulübü

SINE QUA NON

Yayın Sahibi
Bilkent Üniversitesi Hukukta Kariyer Kulübü

Genel Yayın Yönetmeni
Defne Polat

Editör
Sabiha Ulusoy

Yayın Kurulu
Defne Polat
Sabiha Ulusoy
Kaan Zabtıyeoğulları
Fırat Çetiner
Serra Yüksel
Anıl Kaymak
Zeynep Bildirici
Gül Su Bulut
Yarkın Yılmaz
İrem Nur Çelik
Nida Nur Yılmaz
Burçe Eylül Göçer
Berke Korzay
Pınar Bölükbaş
Zeynep Selçuk
Melike Yüceer
Simay Türkmen
İlke Yılmaz
Mehlika Ateş
Nesli Türker
İdil Deniz Öz
Nur Sena Sevindi
Gökçe Filiz Çavuşoğlu
Rabla Dağcı
Cansu Özden

İletişim Bilgileri
Bilkent Üniversitesi Öğenci Konseyi
Merkez Kampüs
Öğrenci Konseyi Binası
06800 Bilkent - Ankara / Türkiye

Telefon
0312 290 13 19
0312 290 13 27
0312 290 12 37
Faks
0312 266 46 41

hukuktakariyer@gmail.com
Facebook/BilkentUniversitesiHukuktaKariyerKulubu
Twitter/hukuktakariyer

Grafik Tasarım
Dizgi/Sayfa Tasarımı
Göksu Ç. Durmaz
Kapak Tasarımı
Arsal Rehber

Basım Yeri

İçindekiler

Dünyada Neler Oluyor	2-3
Kitaplardan	4-7
Röportaj	8-12
Film Eleştirisi	13-14
Makale	15-27
Araştırma Yazısı	28-35
Kitap Eleştirisi	36-40
Dava Öyküleştirme	42-44

DEFNE POLAT

Sevgili okuyucular,
İnsan sürekli olarak bir gelişim süreci içerisinde yer alıyor. Her görsel, her atılan adım bir öğrenmenin ve bir evrimin parçasıdır. Gelişim süreci ile birlikte insan birçok farklı açıdan değişmeye başlamaktadır. Normal olarak adlandırılan birçok şey de, insanın içerisinde yer alan bu gelişim ve değişim ile birlikte, çok farklı noktalara gelmiştir. Hukuk, içerisinde barındırmakta olduğu sistemler ile birlikte ve özellikle "insan" enseninde, modern çağın getirileriyle sürekli hareket halindedir. Son birkaç yıl kapsamında artan hızıyla "bilgi" kavramı, hukukun yapısı bakımından, zaman geçtikçe daha da önem kazanmıştır. Bilkent Üniversitesi Hukukta Kariyer Kulübü'nün imzalarından biri olan "Sine Qua Non" hukuk dergisi de, yenilikçi yapısıyla bu yıl "Bilgi Hukuku" temasını içerisinde barındırmaktadır. Dev yazar kadrosu ile yıl geçtikçe büyüyen Sosyal Medya ve Dergi Komitesi'nin uzun uğraş, araştırma ve dayanışması neticesinde, siz değerli okuyucuların desteği ile bu yılın sayısına merhaba! 2018-2019 yayın süresinde bir aile olarak hareket ettik, bilgi hukuku ile ilgili bilgilerimizi güncelledik ve şu an, siz sayın okuyucuların karşısındayız. Yayın süresinde fikir alışverişi ile sürekli dinamik olmamızı sağlayan sevgili yönetim kurulu üyelerine, her daim desteğini hiç esirgemeyerek adeta sağ kolum olan saygıdeğer editörümüz Sabiha Ulusoy'a, hevesli yapısı ve sürekli iş yapma arzusu ile yüzümüzü güldüren sevgili direktörüm Kaan Zabtıyeoğulları'na, özellikle kapak tasarımı olarak Sine Qua Non için yeni bir tasarım fikrini ortaya koyup son ana kadar sonsuz destek çıkan sevgili Arsal Rehber'e ve tüm tasarım için desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili Göksu Durmaz'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Yeniliklere her zaman açık olan, adaletli, sevgi ve mutluluk dolu bir dünya için... İyi okumalar diliyorum.

Defne Polat
Genel Yayın Koordinatörü

SABIHA ULUSOY

Sevgili okurlar,
Bu sene büyük uğraşlarla attığımız adımların ardından yepyeni bir sayı ile karşınızdayız. Her sayfanın ayrı bir emekle bezendiği bu sayıda yine çizgimizi bozmadan "birlikteliğimizi" ortaya koyduk. Bu dergi kolektif bir çalışmanın ve hakiki disiplinin ürünü oldu. Gelmiş geçmiş en fazla yazar sayısı ile yenilikçi amaçlarla tek bir yumruk haline gelerek yıllar sonra dahi dönüp baktığımızda mutluluk duyabileceğimiz bir eser yarattığımızı inanıyorum ve herkesle gurur duyuyorum!
Toplumu güzelleştiren ve dengeleyen unsur hakikatte "biz" olma duygusunun getirdiği sorumluluktur. Daha ilk günden pırlı pırlı parlayan gözler ve tertemiz zihinler ile birlikte "yenilikçi" düşüncenin peşinden koştuk. Derginin her harfinde ve noktasında emeği olan yazar arkadaşlarımıza sonsuza dek minnettar olacağız.
Daha ilk günden emeklerini sağlam bir şekilde ortaya koyan, zamanından feragat eden, bitmek bilmeyen isteklerimize rağmen hoşgörülerini eksik etmeyen tüm yazar arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum; bir editör olarak görevimi yerine getirme isteğini yaratan hep siz oldunuz. Gecelerini gündüze katan ve bütün sorumlulukları üstlenerek kendi iş yükünden her daim fazlasını sırtlanmaya razı olan Genel Yayın Yönetmeni ve biricik sevgili dostum Defne Polat'a ayrı bir şekilde teşekkür ederim.
Varlığımızın bir bütün olup somut hale büründüğü ve gelmiş geçmiş en samimi ekipten doğan bu eserin tadını çıkarmanız dileğiyle!

Sabiha Ulusoy,
Sine Qua Non Yayın Editörü

ZEYNEP SELÇUK FIRAT ÇETİNER

CFTC, İki Büyük Şirkete Dolandırıcılığı Önlemek İçin Dava Açtı

Bitcoin genel olarak herhangi bir merciye bağlı olmaması ile bilinmekte olan bir para birimidir. Herhangi bir Merkez Bankasına veyahut bir resmi kuruluşa bağlı nitelikte yer almamaktadır. Bu bağımsız nitelikte yer alan ve Deepweb çerçevesinde en çok kullanılmakta olan Bitcoin'in bir diğer özelliği de piyasa değerinin çok yüksek olmasıdır. Bağımsız ve piyasa değeri yüksek nitelikte yer alan Bitcoin, aynı zamanda dolandırıcıların da favorisi! Ocak 2018'de "Amerika Emtia Vadeli İşlem Kontratları Ticaret Komisyonu" (CFTC) Ocak 2018'de, Cabbage Tech ve Coin Drop Market isimli, müşterilerini Bitcoin birimi üzerinden dolandıran bu iki şirkete dava açtı. Davanın sonunda New York Doğu Yerel Mahkemesi, bu iki şirkete müşterilerini dolandırmalarından 800.000 dolar, zarar karşılımları için de çeyrek milyon dolar para cezası verdi. Böylece bu iki şirket toplamda, şirket başına 1,1 milyon dolarlık bir cezaya çarptırılmış oldu. Bu karar neticesinde şirketin başında yer olan kişiler her ne kadar mahkemenin doğru bir karar almadığını ve mağdur durumunda yer aldıklarını iddia etseler de CFTC, Bitcoin bazlı dolandırıcılığa ilişkin bu uyarının ve önemin verilmesini ve uygulanmasını beklemektedir.

Netflix'ten Yeni Uygulama Geliyor!

Netflix tarafından sunulmakta olan "coğrafi lokasyona bağlı içerik sınırlaması" sona eriyor. Bu yeni uygulama bu zamanlarda sadece Avrupa Birliği (AB) sınırları içerisinde yer alan devletlerde uygulanacak gibi görülmektedir. Şubat ayından itibaren Avrupa Birliği içerisinde yer alan herhangi bir ülkenin vatandaşının, diğer AB üyesi ülkelerde yer almakta olan içeriğe erişebilme imkanı elde edebilecektir. Örnek vermek gerekirse bir Alman, kendi ülkesinde sınırlama getirilmiş ama başka ülkelerde sınırlamasız olan bir içeriğe, kendi ülkesinden rahatlıkla erişebilecek. Şubat ayından itibaren her Avrupalı Netflix kullanıcısının, yer almakta olan yerel kısıtlamalar olmaksızın her türlü içeriğe erişebilme fırsatı elde edeceği görülmektedir. Bu kapsamda Netflix'in bu yeni uygulamanın kapsamını genişleterek tüm Dünya'da uygulanabilir bir hale getirmesi beklenmektedir.

7. Yeni Medya Konferansı ve Kripto Para Kavramı

Nisan ayında Kadir Has Üniversitesi'nde 7. Yeni Medya Konferansı düzenlendi. Üniversitede düzenlenmiş bu konferansın esas temel noktası kripto paralar olarak yer almaktaydı. Konferans dahilinde uzman birçok kişi konuşma yaptı ve bilgi alışverişinde bulunuldu. Genel olarak birçok insanın konuştuğu ortak nokta kripto para ile devletlerin kendi bankacılık sistemlerini oluşturabilmeleriydi. Ekonomi ve sistem bakımından genel olarak varılan düşünce kapsamında devletlerin önümüzdeki yıllarda kendi kripto para birimlerini oluşturacağı ve bu para birimleri ile yepyeni bir bankacılık sistemi ve devlet kurumlarının oluşuma gidileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan geleceğin finans sektörünün günümüzde alışılmış olan sektör sisteminden çok daha farklı bir boyuta varacağı kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Mart 2018'de İnternet Yayınlarına RTÜK Denetimi Resmi Olarak Yürürlüğe Girdi
2018'in Mart ayında RTÜK bakımından internet yayınlarına denetim alanı getirmekte olan yasa, resmi olarak yürürlüğe girdi. Bu kapsamda internet üzerinde yer almakta olan televizyon, radyo gibi birçok yayın hizmeti sunmakta olan alanlarda, RTÜK, denetim yapabilecektir. BluTv, Puhu Tv, Netflix gibi kurumlar, bir içeriği yayınlamadan önce RTÜK'den yayın izni almak zorunda kalacaklar. RTÜK bu denetim mekanizmasının temel amacının kişilerin erişim alanlarını sınırlandırmak için değil, tehlikeli nitelikte yer alan yayınların önünü kesmek ve bilinci arttırmak için getirildiğini belirtmektedir.

Amazon Recognition İle Tartışmalar Büyüdü

Amazon şirketince yeni uygulanmakta olan "Amazon Recognition" sistemi, yeni yüz tanıma sistemi olarak yer almaktadır. Bu sistemin polis teşkilatlarına ve mahkemelere verilmesi ile birlikte bağımsız nitelikteki birçok aktivist şirketin çalışmalarının durdurulması talep edildi. Amazon bu sistemin suçluları kolay tespit etmeye ve yasa dışı işleri engelleyebilmeye yarayacağını düşünürken, aktivistler bunu özel hayata saygısızlık olarak görmektedir. Ayrıca göçmenlerin ülkeye uyum aşamasında sürekli takip edilmelerinin, olumsuz sonuçlara neden olabileceğinden şüpheleniyor.

Wikipedia için hukuk mücadelesi

29 Nisan 2017 tarihinden beri Türkiye dünyanın en çok ziyaret edilen ansiklopedi ağı olan Wikipedia'ya erişim sağlayamıyor. Eylül ayında, erişim engelinin kaldırılması için Ankara Sulh Ceza Hakimliği'ne başvurarak sürecin hukuki mücadelesini başlatan Avukat Hakları Grubu konuyla ilgili açıklamalarda bulundu. Türkiye'de bilişim hukukunun öncü avukatlarından Gökhan Ahi erişim engelinin Türkiye'nin yurt dışındaki itibarını olumsuz yönde etkilediği gibi aynı zamanda kullanıcıların suç teşkil etmeyen içeriklerden yararlanma hakkı ve iletişim özgürlüklerini de kısıtladığına dikkat çekti. Açıklamasında 5651 sayılı kanunda yer almayan bir gerekçeyle kapatılan Wikipedia'nın sadece ilgili sayfalarındaki içerikler engellenebilecekken sitenin tamamen engellenmesinin ceza orantılılık ilkesine aykırı olduğunun altını çizen Hani, hukuki mücadelelerine devam edeceklerini bildirdi.

Çin'de Twitch'e Erişim Engeli ve "Oyun Bağımlılığı"

Haziran ayında DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), "Oyun Bağımlılığı" yeni bir akıl sağlığı bozukluğu olarak kabul etmişti. Buna benzer nitelikte bir gelişme de Çin'de yaşandı. Çin'de İOS App Store'den çok indirilen 3.uygulama olan Twitch'in popüleritesinde, kullanıcılarına Asian Games ilgili yayınları takip edebilmelerini sağlaması Önemli bir rol oynuyordu. Önce uygulama App Store'dan silindi ve ardından Twitch'in internet sitesine de erişim engelledi. E-spor olarak nitelendirilen Asian Games'in halk sağlığını tehdit ettiği ve bu doğrultuda oyun bağımlılığı ile mücadele etmek amacıyla Çin hükümetinin böyle bir eylemde bulunduğu düşünülüyor. Aynı zamanda bu uygulamanın iletişimi kısıtlayan bir sansür niteliği taşıdığını öne süren görüşlerde mevcut.

GÜL SU BULUT

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört
George Orwell
Can Yayınları-1949

Totaliter ve baskıcı bir iktidarın kontrolünde olan Okyanusya toplumu anlatılır. Toplum parti ve onun lideri Büyük Birader'in diktatörlüğünde sınıflara ayrılmıştır. Hiyerarşik sınıflamada ortalarda yer alan bir memur, romanın baş kahramanıdır. Doğruluk Bakanlığı'nda çalışan dış parti üyesi Winston Smith'in gözünden baskı altında yaşayan Okyanusya toplumu anlatılır. Roman üç kısımda incelenebilir. İlk bölümde günlük hayat ve Winston'un yeri tasvir edilir. İkinci kısımda Julia adında bir kadınla

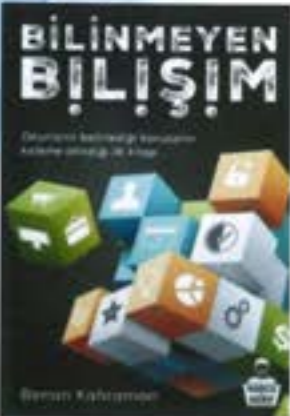
yaşadığı ilişki ve parti yönetimine karşı çıkan düşünceleri işlenir. Son olarak da Winston'un parti tarafından ele geçirilerek işkencelerle sisteme uygun bir vatandaş yapılması anlatılır. Roman genel olarak konusu II. Dünya Savaşı sonrası oluşan baskıcı yönetimler, Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejim ve iktidar anlayışındaki yanlışlıklardan alır.

Suçlar ve Cezalar Hakkında
Cesare Beccaria
İmge kitabevi-2016

İlk baskısı 1764'te basılan kitap, arka arkaya yapılan baskılardan sonra, dile getirilen eleştirileri gözetilerek, yazar tarafından paragrafların ve bölümlerin yerlerini değiştirilmiş, kimi bölümleri parçalayıp yeni bölümlere ayırarak, 1766'da yeniden basılmıştır. Beccaria, yapıtında kapalı bir anlatımı seçmiştir. Çünkü, devri eleştirdiği için korkmuştur. Hatta yazdıktan sonra onu yayımlamaktan çekinmiş, yapıtını yakmaya bile kalkışmıştır. Eserde yasalar, suçlar ve cezalar ile alakalı belli başlı meseleler

değerlendirilmektedir. 18. Yüzyıldan bu yana yapıt, insancı anlayışla ve ceza hukukuyla ilgili çalışmaların çıkış noktası olmuştur. Yazarın değerlendirmeleri her devirde görülmesi muhtemel sorunları, her devirde yaşayabilecek insanın ve toplumun fitri özelliklerine dayanmaktadır. Bu açıdan zamanının ötesinde bir kıymete sahip olduğu düşünülmektedir.

Bilinmeyen Bilişim
Benan Kahraman
Dizayn Uzmanı Yayınevi-2016

Bilişim, kişisel gelişim ve girişimcilik konularının yer aldığı bir kitap. Kitabın yazılmasında 7'den 77'ye herkese hitap etmesine ve anlayabilmesine dikkat edildi. Kitabın içerisinde Yazılım, Tasarım, Sosyal Medya ve SEO alanlarında iş yapan ya da yapmak isteyenlere yönelik, öğrenmek ve geliştirmeye dair bilgiler bulunmakta. Girişimci olan ya da olmak isteyenlerin, proje yapmak, hayata geçirmek, girişimini büyütme ve diğer girişimcilik ile alakalı konulara dair bilgiler de içermektedir.

Soğukkanlılıkla
Truman Capote
Sel Yayıncılık-2004

Kitap bittiğinde size bıraktığı sorularla zihninizde kök salıyor. Suç, suçlu, ceza gibi kavramları yeniden düşünmeye başlıyorsunuz. Capote'nin mağdurdan ya da failden yana tavır almaması ve yorum katmadan yazması; olayı tarafsız bir gözle okumak için size fırsat bırakıyor. Kitapta "melek ve şeytan" ayrımı kadar net ve keskin bir uçurum olmadığını görüyorsunuz. Romanın başarısı Capote'nin size sordurduğu sorularda gizli. Anlatım ve kurgu açısından edebi başarısının yanı sıra anlattığı konu itibarıyla takınmayı başardığı "soğukkanlı" mesafe romanı başyapıt seviyesine taşıyor.

Hukuk Felsefesinin Prensipleri
G.W.F. HEGEL
Sümer Yayıncılık-2019

Yazar, düşüncelerini açıklarken merkeze koyduğu "ruh" kavramını sübjektif, objektif ve mutlak olmak üzere üçe ayırmaktadır. Hegel'in ahlak anlayışını içine alan objektif ruh Soyut Hukuk, Sübjektif Ahlaklılık ve Objektif Ahlaklılık aşamalarından oluşmaktadır. Hegel'e göre ahlaki kurallar aile, sivil toplum ve devlette somutlaşan ahlaki kurumlardan gelir. Yani ahlak kuralları sosyal bir olgudur. Hegel ahlak anlayışı, özgür irade olarak tanımladığı "objektif ruh" içinde açıklanmaya çalışılmaktadır. Hegel, devleti etik değerlerin yaşama fırsatı bulduğu alan olarak görmektedir. Kitapta bahsi geçen gelişim aynı zamanda toplumsal gelenek- görenek, örf-adetin katkısıyla bireysel ahlaktan genel ahlaka doğru geçişi sağlar. Böylece Hegel'in savunduğu ahlak ortaya çıkmış olur.

ZEYNEP BİLDİRİCİ

Ağır Cezalık Anılar
Ömer Dedeoğlu
Legal Kitabevi
2006

Siyasetçi ve hukukçu Ömer Dedeoğlu'nun avukat olarak katıldığı yüzlerce ağır ceza davasından seçtiği, özellikle hukuk fakültesi öğrencilerinin hukuka, adalete ve ceza kavramına bakış açısını değiştirecek ve genişletecek olan elli davayı ele aldığı bir anı derlemesi Ağır Cezalık Anılar. Kitap, ağır ceza avukatı olmanın diğer alanlardan farkını, heyecanlı ve sorgulatan akışıyla okuyucuya sunuyor. Ağır ceza davalarıyla Türk Ceza Hukuku'nun ve adalet kavramının mahkeme salonlarında nasıl işlendiğini bir ceza avukatının kaleminden okumak hukuka ilgi duyan herkesin avukatlığa, suça ve cezaya bakış açısını değiştirebilecek nitelikte. Ömer Dedeoğlu, kitabı okuyan herkese bir ağır ceza avukatının yıllar içinde biriktirdiği tecrübeleri ilgi çekici bir biçimde aktarıyor. Ağır Cezalık Anılar ceza avukatlığını ve ceza hukukunu yaşamış olaylarla her türden okuyucuya tanıtan yazılı bir tecrübe kaynağı niteliğinde.

Bay Keuner'in Öyküleri
Bertolt Brecht
Mitos Yayınları
Çeviri: Ahmet Cemal
1994

Bay Keuner'in Öyküleri Bertolt Brecht tarafından ilk kez Berlin'de, 1930 yılında yayımlanmaya başladı. Yayımlanan bu öyküler Brecht'in eserlerinin toplu basımında yer aldı. Yazarın dünya görüşünü, bireyin kişisel yaşamını ele alarak yansıttığı bu öykülerde insanın verdiği kararların, düşünce sisteminin toplumu yani bütünü yansıttığını görüyoruz. Bu yansımalar Brecht'in topluma ve yaşama bakış açısını, bir bakıma yaşam felsefesini kısa öykülerle okuyucuya aktarıyor. Okuyucunun kendi düşünce tarzından bir sonuca varacağı öyküler her okuyucuya farklı kapılar açıyor. İnsanın zayıf yönlerini basit olaylardan güçlü bir şekilde gün yüzüne çıkaran öyküler, her öyküde okuyucuya bir soru yönelterek düşünmeye ve sorgulamaya zorluyor.

Karamazov Kardeşler
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski
İş Bankası Kültür Yayınları Hasan Ali Yücel Serisi
Çeviri: Nihal Yalaza Taluy
2016

Dostoyevski'nin ölmeden üç ay önce tamamladığı bu eser, büyük yazarların birçoğu için en iyi roman sıralamasının başında yer alır. Bir baba ve dört oğlunun dramatik ilişkilerinin girift bir olay örgüsü olarak işlendiği roman, felsefi bir metin olarak değerlendirilebilir. Çünkü eser, kahramanlarının ve toplumun karanlık, çelişkili iç dünyalarına; karmaşık inanç çıkmazlarına, zaaflarına ve tutkularına ayna olur. Uzun monolog ve diyaloglarla okur, iç sorgulamaya ve kendi gerçeği ile yüzleşmeye davet edilir.

Bu tuhaf ailenin çapraşık ilişkileri üzerinden hayatın anlamı, ölüm, paranın değeri, aşk, Tanrı'nın varlığı, dinin toplumsal düzen içindeki yeri, hukuk sistemi, adalet kavramı dolayısıyla suç ve ceza gibi konular bir ahenk içinde ele alınır. Modern bir destan olarak da görülmesi mümkün olan Karamazov Kardeşler çok katmanlı yapısının sağladığı imkânla, tekrar tekrar okundukça insana kendisini ve diğerlerini tanıma, anlama, affetme ve sevmeyi öğretir.

Nietzsche Ağladığında
Irvin D. Yalom
Ayrıntı Yayınları
Çeviri: Aysun Babacan
2016

Ümit, kötülüklerin en kötüsüdür; çünkü işkenceyi uzatır!

Irvin D. Yalom tarafından 1996 yılında yazılan düşünce romanı Nietzsche Ağladığında, Nietzsche'nin yaşamını merkeze alan gerçekçi bir kurgu. Avrupa'da 1880'li yıllarda Dr. Josef Breuer ve Prof. Friedrich Nietzsche arasında geçen tedavi sürecini konu alıyor. Genel olarak Dr. Breuer ile ümitsiz hastası Nietzsche arasındaki diyaloglarından oluşan roman; felsefe, psikoloji ve edebiyatın buluştuğu sürükleyici bir anlatıma sahip. Kitabın yan karakterleri Breuer ve öğrencisi Freud ile psikolojiyi, Nietzsche ile felsefeyi ve Yalom'un anlatımıyla edebiyatı yaşatan kitapta temel konu ümitsizlik. Tanrıyı öldüren Nietzsche ile psikanalizin kurucusu Breuer arasında geçen diyaloglarda ölüm düşüncesi, varoluşçuluk, ümitsizlik hüküm sürüyor. Edebiyatla da felsefe yapılabileceğinin kanıtı olan bu kitapla Yalom, kendisiyle ve hayatla yüzleşmekten çekinmeyenlere tekrar tekrar okunabilecek bir kaynak sunuyor.

Fahrenheit 451
Ray Bradbury
İthaki Yayınevi
Çeviri: Korkut Kayalıoğlu & Zerrin Kayalıoğlu
2014

İtfaiyecilerin ateşi söndürmek için değil yakmak için alarm aldığı bir dünya... Kitaplardan korkarak yaşayan ve gerçeklerden izole olup duvarlarla konuşan, kendi ailelerini satın alan insanlar... Bilmenin ve öğrenmemenin verdiği rahatsızlığı yok saymak için kurulan düzen... Onlara hakikati gösterecek olan kitapları okumak yerine yakmayı tercih eden bir toplum... Fahrenheit 451: Kitap kâğıdının tutuşup yanma sıcaklığı. 1953'te Ray Bradbury tarafından kaleme alınan Fahrenheit 451 yazılan en iyi bilimkurgu romanları arasında yer alıyor. Dünya edebiyatının önde gelen distopyalarından biri olarak kabul edilen Fahrenheit 451 sorgulamaksızın yaşayan insanların dünyasını anlatıyor. Korkutucu bir biçimde şimdiki dünyayı anımsatan bu distopya, yaşanabilecek en kötü senaryoyu okuyucunun yüzüne vuruyor. Böyle bir dünyada mesleği kitapları yok etmek olan Montag, yıllardır yaktığı kitapların aslında gerçek dünyaya tek çıkış yolu olduğunu farkına varır. Montag'ın aydınlanması ve toplumun gün ışığına kavuşması bu yangının durdurulmasıyla olacaktır.

BERKE KOZAY • BURÇE EYLÜL GÖÇER • NİDA NUR YILMAZ • PINAR BÖLÜKBAŞ

AV. BURHAN UYAN

Sanayide dördüncü dönemin içinde olduğumuzu varsayıyoruz. Bu dönemin getirdiği gelişmelerin hukuki ayağı olan ve 2023 yılında TBMM'ye sunulmasını hedeflediğiniz Medeni Kanun 2.0 adlı kanun taslağını okurlarımız ile paylaşır mısınız?

Nisan 2018'de yayınlanan AB Yapay Zeka Bildirgesi'nin ardından Aralık 2018'de Avrupa Konseyi'nde 'Yapay Zekanın Yargı Sistemlerinde Kullanılmasında Etik İlkeler' konulu ilk anlaşma imzalandı. (CEPEJ-European Commission For The Efficiency Of Justice – European Ethical Charter on th Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environments) Yakın zamana dek ütöpik bir konu olarak değerlendirilen yapay zekanın yargı sistemlerinde kullanılmasına dair etik sınırları öngören Konsey kararı, hepimize aslında ne kadar hızlı hareket etmemiz gerektiğini gösteriyor.

Ülkemizde akıllı telefonlarla bankacılık işlemlerinde, alışveriş sitelerinde ve daha birçok alanda yapay zekaya zaten maruz kaldığımızın çok da farkında olduğumuz söylenemez, hukukçuların bu konuda liderliğine ciddi ihtiyaç var. Bu nedenle ve uluslararası yasal düzenlemelerin artışına ayak uydurabilmek amacıyla 'Yapay Zeka Ve Hukuk Çalışma Grubu' olarak 'Türk Medeni Kanunu 2.0' adlı bir çalışmaya başladık. Yapay zekanın yargı sistemlerinde kullanılmasına ilişkin yeni gelişmeler ve 'kişi hak ve özgürlüklerine dijital olarak yaklaşmanın' gerektiğinden hareketle ulusal farkındalık yaratmak amacıyla ilerliyoruz. Bu çalışma özetle Medeni Kanun'daki 'gerçek kişiler' ile 'tüzel kişiler' arasında 3.bir tür hukuki kişilik olarak 'İnsansıların' yerleştirilmesi olarak anlatılabilir.

Turing Testi, bir bilgisayarın insan gibi davranabilme ölçütü olarak kullanılmaktadır. Hukuki kişiler kapsamına "İnsansılar" olarak almayı hedeflediğiniz robotik sistemlerin, Turing Testlerini başarıyla geçmesi halinde düşünme yeteneklerinin olduğunu kabul edebiliriz. Vicdani ve ahlaki değerlerin de Turing ile test edilebilmesi mümkün müdür?

Tarihte ilk defa bilinç ve zeka birbirinden ayrılıyor! 'Humanoid/İnsansı' olarak adlandırdığımız şey, ileri yapay zeka yazılımı yüklü insansı robot sistemleridir. Bilim henüz 'bilinci kodlayamadı'. Bilinç dediğimiz 'kendinin farkında olma algısı' son derecede karmaşık bir konu ve henüz tam olarak anlaşılabilmiş değil. Ancak zeka öyle değil, ortalama matematiksel insan zekasının IQ 110 olduğunu düşünelim, şu anda belirli alanlara özgü olarak IQ 1000 zekalar karşımıza çıkmak üzere! Ancak bu zekanın ahlaki kodlara da ihtiyacı var aksi halde denetlenemeyeceğinden örneğin insan türünü bir tehdit olarak algılayabilir! 'Rahmetli' diyelim Stephen Hawking'in bizi uyardığı tehlike buydu.

Vicdani ve ahlaki henüz kodlayamadık ama yapay zeka ahlaki konusunda orta vadede bunun sağlandığını görebiliriz. Vicdan insana özgüdür – şimdilik. Bir yapay zekanın ilk ihtiyacı ahlaki ve yasal sınırlarını bilmektir, vicdan için henüz erken diyelim. Bu konuda Asimov gibi 'robot yasalarıyla' ilerleyebileceğimiz bir süre. Ya da 'robot vicdanı' diye yeni bir hukuk felsefesi alanı düşünelim hep birlikte.

İleride, insansıların hem birçok istihdam alanı yaratması hem de hali hazırda var olan iş gücünün yerini alabileceği düşünülüyor. Günümüzde adalet ve ahlaka erişim hala sorunluysen insansıların hukuk alanındaki rolü nasıl olabilir?

Yapay zekanın yargı sistemlerinde kullanılmasının insanlar ve kurumlar açısından adalet erişimi kolaylaştıracağına dair görüşler var. 'Demokrasi 4.0' denilen, bireylerin teknolojik araçlarla demokratik süreçlere sınırsız olarak katılımını sağlayacak altyapının da buna destek olacağını düşünüyorum. Yapay zekalı insansıların, orta ve uzun vadede insan avukatların bir çok işlerini yapacaklarını düşünebiliriz - ki zaten IBM ROSS bunu şimdiden yapabiliyor! Bir yaklaşıma göre 2050 yılında tekrarlamalı işlerde dünyada avukatların % 80'i faydasız hale gelecek, şimdiden o % 20'nin içinde yer almanın yollarını araştırmamız-bulmamız gerek.

Robotların yazılımları üzerinde değişiklik yapabilmek gibi imkanlar varken bir yaptırıma tabi tutulmaları doğru mudur?

'Robotların yaptırıma tabi tutulmalarından' kastınızın, o robotları üreten firmaların kamusal güvenlik nedeniyle kontrol altında olmaları ve bu kontrol mekanizmalarının ileri derecede şeffaflaştırılması olduğunu farzediyorum. Böylece birbirini takip eden süreçlerle ve sürekli çapraz kontrollerle nihai ürüne ulaşabilen bir sektörel dizginleme sağlanabilir. Sınırlarımızı belirleyemezsek, özgür olduğumuz alanları ortaya çıkaramayız. Yazılımları değiştirmenin yasal-kamusal zeminini, girişim özgürlüğüne zarar vermeden dengeleyebilmeliyiz.

Medeni 2.0'de insansılardan kaynaklanan olası bir zarar durumunda hukuki sorumluluk kime aittir? İnsansılara mı, üretici firmalara mı yoksa satın alıp kullanan kişiye mi?

Henüz bu soruya tam olarak cevap verebilen yeknesak bir uygulama göremiyoruz. Çok sayıda sektörde çok sayıda seviyede yapay zekalar var, küresel bir yapay zeka zeminine henüz ulaşamadık. Ancak orta vadede Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir yapıda 'Küresel Yapay Zeka Kurumu' benzeri bir oluşum kaçınılmaz görünüyor. Belki bu sorulara bu yeni kurum/kurumlar karar verecek.

Robotları, süje kapsamına alıyorsunuz. Suç teşkil eden bir fiil doğrultusunda uygulanacak yaptırımın boyutu, o robotun sistemin kapatılması gibi sonuçlar doğurur mu? Bu sonuçlar kullanıcıların tepkisini çeker mi?

Kamusal robotlar ile ticari robotları birbirlerinden ayıralım isterseniz. Her iki türde de farklı sonuçlar öngörmek gerekecek zira. Kullanıcıların tepkisini öngörmek için henüz erken – keşke bunu yapabilesek.

Robotların süje kapsamına alındığını varsayalım. Hukuki yaptırım olarak, bu insansıların işlevini etkileyecek bir zarar, temel hak ve özgürlüklerin ihlali kapsamına girer mi?

22.Yüzyıl teknolojisini konuşuyoruz ancak 3000 yıllık felsefeyi de gözardı edemeyiz. İnsansılara ne tür bir kişilik hakkı vereceğiz? Özgür insana mı yakın olacaklar, köle hukukuna mı yoksa hayvan haklarına mı? Bu felsefi tartışmalarda toplumsal onay çok önemli çünkü hukuki altyapı ancak bu temel üzerine kurulabilir. Bir konferansında insana benzeyen robotu onu üretenlerin sopayla ve tekmeyle devirmeye çalıştıkları videoyu gören insanların samimi olarak rahatsız olduklarına tanık oldum, yaratılışımızda insana benzeyen şekillerle insani iletişim kurma ihtiyacımızın yani 'insansılaştırmamızın' olduğunu görüyoruz. Hemen empati kurabiliyoruz. Bu nedenle insansılar açısından öncelikle insan ruhunu rahatsız etmeyen bir seviyeyi ortak akılla ve küresel olarak belirleyebilmeliyiz. Hakları bundan sonra konuşabiliriz...

Borç ilişkisi, kural olarak, yalnızca sözleşmenin tarafları arasında hak ve sonuç doğuruyor. Robotları süje olarak saymamız, onlarla yapılacak bir sözleşmede yönetici bilişim sistemlerini üçüncü şahıs olarak kabul etmemiz anlamına gelebilir. Bu noktada Medeni 2.0 kapsamında yönetici bilişim sistemleri için sözleşmelerin taraf ilişkilerine etkisi nasıl olacaktır?

Amerika ve Avrupa borsalarında yapay zekalı 'işlem robotları' yıllardır kullanılıyor zaten. Biz henüz yönetici bilişim sistemleri aşamasında değiliz ama oraya doğru ilerliyoruz. Benim başka bir sorum var: Benim adıma kararlar alabilmesi için yetki verdiğim yapay zekalı asistanımın yanlış kararlarından kim sorumlu? Veya bu yetkinin standardı nedir? Örneğin 'natural dialog/doğal dil işleme' teknolojisinin sorumlulukları hakkında bir çalışma olmadı bizde. Sorulacak milyonlarca yeni soru var ve işin en güzel tarafı şu ki artık bu işin içinde siz de varsınız.

Araştırmalarımız doğrultusunda robotlar, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununa göre patent koruması kapsamında değiller. Robot bir eser veyahut fikir üretebilecek olsa fikri mülkiyet hakkı kime ait olacaktır? Yani robotun kendisi, kullanıcısı ve geliştiricisi arasında, ürün üzerinde hak iddiası sebebiyle uyumsuzluk olması mümkün müdür?

Türk hukuk sisteminin yapay zeka konusunda farkındalığı için çalışıyoruz, almamız gereken çok yol var. Şöyle söylemek mümkün; eğer bir sanatçının eserlerinin tarzından gitmiyorsa yapay zekanın fikri mülkiyet hakkı, o yapay zekayı üreten firmaya ya da kişiye aittir diyebiliriz. Yapay zeka satın alınmışsa – sözleşmesinde böyle bir hüküm olacağına inanırım – o zaman hakların satın alana ait olduğunu söyleyebiliriz. Sorunuza alternatifler üretebilmek bile birçok şeyi bir arada düşünmeyi gerektiriyor, ileride çok daha zor sorularla karşılaşacağız birlikte.

Yapay zekalar bir siber tehlike taşıyor mu? (Örneğin: Bulut verilerinin yayılması, siber saldırı) Taşıyorsa nasıl bir önlem alınabilir?

Aşırı şifrelemeyi sağlayacak quantum bilgisayarlar yapay zekalara dahil olmadıkları sürece her yapay zekanın ve yapay zekalı her 'aracın/sistemin' nihayetinde 'hacklenmesi' mümkündür. Emin olun şu anda tüm dünya, bu sorunuza cevap verebilecek gençleri arıyor.

Sanayi 4.0'ın ekonomik büyüme hedefiyle yapay zekadan yararlanarak verimi arttırmak hedefleniyor. Yani sanayi 4.0 yapılanmasının altında robotun çalıştırılma amacı yatıyor. Fakat siz insansıları süje kapsamına alıyorsunuz. Bu çerçevede kölelik ve zorla çalıştırılma durumundan bahsedebilir miyiz?

İnsansıların 'süje kapsamında çalışmalarına' insanlara özgü zorlukları eklerseniz işin içinden pek çıkamayız görünüyor! Otomobilimizi 24 saat boyunca, bilgisayarımızı 5 gün boyunca kesintisiz çalıştırsak onları köle sayar mıyız? Ya da onları zorla çalıştırmış olur muyuz? Sonuçta insansıların 'bilinç' sahibi olacakları yüzyıla daha biraz var...

İnsanların robotlara vereceği muhtemel bir zarar konusunda ceza hukukunda yeniliğe gidilmeli midir?

Eğitim, sağlık, hukuk ve diğer birçok konuda dünyada var olan tüm alanlarda hem eğitim sistemlerinin hem de uygulamaların yapay zekaya göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz görünüyor. 1 SANİYEDE 1 MİLYAR text/yazılı evrakı gözden geçirebilen bir yapay zekalı avukatın veya yeryüzündeki tüm kanser doktorlarından daha hızlı ve daha doğru teşhis koyan bir yapay zekalı doktorun yanında insan olarak çalışabilmenin kolay olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Kamusal ve özel robotlara verilecek zararları birbirinden ayırmalıyız. Ve evet, ceza kanunlarını da yeniden yazmak zorunda kalacağız...

Robotun bir firmaya veya gerçek kişiye aidiyeti onu süje kapsamından çıkarmaz mı? Oluşturulan yapay zeka modelleri doğuştan hürriyet ilkesine aykırı mı?

Şöyle düşününüz; 'Bir hayvanın bir kişiye ait olması, onu hayvan haklarına sahip olmaktan çıkarır mı?' Yapay zeka modellerinin özgürlük kavramı, insanlardan daima farklı olacaktır -en azından benim neslim boyunca. Ama belki 22.Yüzyılda düşünceler bugün tahmin edemeyeceğimiz yerlere varabilir, bilemeyiz...

Robotlara milli bir bilinç kazandırma girişimi, bilişim hukuku kapsamında terörist faaliyetlerini engellemek /azaltmak için alınan bir önlem midir?

Yapay zekalı savaş robotları teknolojisi, insanlığın geleceğini belirleyecek görünüyor. Amerika, Rusya ve Çin arasındaki askeri yapay zekalı robot teknolojileri mücadelesi, 22.Yüzyılda çok kutuplu dünya teorisinin teknik temelini oluşturuyor. Henüz yapay zekanın bilinci sözkonusu değilken 'milli bilinçten' söz etmek zor. Ancak her akıllı devlet, kendi milli menfaatleri için yapay zekalı robotik savaş teknolojilerinin uğrunda akıl almaz bütçelerle çalışıyor. Tıpkı nükleer gücün askeri kullanımında ve aşırı ölümcül savaş silahlarının yasaklanmasında olduğu gibi yapay zekanın da aşırı ölümcül biçimde geliştirilmesine sınırlar getiren uluslararası sözleşmeleri göreceğiz.

Yüz tanıma teknolojisi insan zekasını aşmış görünüyor, 'Deepfake' olayı uluslararası siyaseti dahi etkiler hale ulaştı, Cambridge Analytica skandalı demokrasilerin ne gibi yeni tehditlerle karşı karşıya olduğunu gösterdi, gelecekte bizi bekleyen bilinmezlerle dolu nice tehlikeleri de göreceğiz. Sizin nesliniz yakın gelecekte tarihi sorulara-sorunlara karşılık kuvvetli cevaplar-çözümler bulmak zorunda kalacak.

Cognitive Computing + AI + Machine Learning = LEGAL CORTEX haline geldi artık ve şimdi benim de sizlere üzerinde düşünmenizi istediğim sorularım var: Yapay zekalı hukukçular duruşmalarda yer alabilecek mi? Müvekkillerimiz yapay zekalı bir avukatla görüşmeyi yeterli sayacaklar mı? Yapay zekalı hukukçu, ustalık ve sezgi açısından bir insan hukukçunun yerine geçecek mi? Hayatlarımız ve geleceğimiz konusunda çok ciddi kararlar alabilmek için yapay zekalı hukukçulara güvenebilecek miyiz? SİZLER BU MÜTHİŞ GELECEĞİN NERESİNDE OLACAKSINIZ?

Adalet Tanrıçası; zenginlik ve iktidarla ilgili tarafsızlığını sağlamak için 'gözü bağlı olarak düşünülmüş. Şimdi bu göz bağı, yapay zeka şeklini alabilir mi?

İREM NUR ÇELİK
YARKIN YILMAZ

BEN KİMİM?

Who am I, Baran bo Odar tarafından beyaz perdeye taşınmış 2014 yapımı bir gerilim filmidir. Baran bo Odar, siber suçları anlattığı bu filmde çevresi tarafından dışlanan birinin kendi sanal dünyasını yaratmasını ve orada kendini kanıtlama çabasını anlatır.

Filmin başkarakteri olan Benjamin (Tom Schilling) annesi ile birlikte Almanya'da yaşamaktadır. Küçük yaşta babası onları terk etmiştir. Bu olanları kaldıramayan annesi de çoklu kişilik bozukluğu başta olmak üzere önemli sorunlar yaşamaya başlamıştır. En sonunda kendini bile tanıyamayacak hale gelen Benjamin daha küçük çocukken intihara teşebbüs etmiştir. Küçük yaşlarda böyle büyük sorunlar yaşayan Benjamin içine kapanık, öz güvensiz, sosyal bir gence dönüşmüştür. Çevresi tarafından görünmez olduğunu düşündüğü için de gün geçtikçe kaçıışı bilgisayarında kurduğu sanal ortamda bulmuştur. Kendini bu konuda gittikçe geliştirmiştir fakat bu yeteneğinin ne kadar üst düzeyde olduğunu fark edememektedir. Ta ki Max' ile tanışana kadar... Benjamin sevdiği kız Marie için sınav sorularını çalarken yakalanmıştır. Bundan dolayı da kamu hizmeti cezası almıştır. Bu ceza sayesinde ise hayatını değiştirecek kişi olan Max ile tanışmıştır.

Max, Benjamin'in aksine kendine oldukça güvenen, yakışıklı ve kurnaz biridir. Max Benjamin'in bilişim alanındaki üstün yeteneğini fark edince ondan yararlanmak için onu kendi hacker grubuna dahil etmiştir. Bu grupta Max dışında Paul ve Stephan da vardır. Bu hacker grubu eğlenmek için kendi halinde takılan bir arkadaş grubu olsa da bu durum Benjamin'in gruba katılmasıyla değişmiş ve işler giderek ciddileşmiştir. Bu dört kişinin tek ortak noktası sanal dünyanın görünmez sahibi MRX'e duydukları hayranlıktır ve artık tüm zamanlarını kendilerini MRX'e kanıtlamaya çalışarak geçirmeye başlamıştır. İlk başlarda kendilerini küçük eğlencelerle kantlayabileceklerini düşünmüşlerdir, ancak MRX tarafından ciddiye alınmamışlardır ve her seferinde küçümsenmişlerdir.

Bu durum işlerin kızışmasına ve gittikçe içinden çıkılmaz hale gelmesine neden olmuştur. Grup, varlıklarını artık tüm dünyaya kanıtlamak istemeye başlamış ve ilk işleri kendilerine "Clay" ismini koymak olmuştur.

Clay grubunun ilk hedefi Alman İstihbarat Teşkilatı olan BND'yi hackleyerek tüm dünyada saygın hale gelmektir. Fakat Benjamin, Max'in verdiği kararların dışına çıkarak istihbarat teşkilatından birinin ölmesine neden olacak gizli dosyaları çalmıştır. İlk başlarda bunu kimseye söylemez, ta ki grup içinde bireysel anlaşmazlıklar çıkana kadar. Max Benjamin'in onlar olmadan bir hiç olduğunu defalarca Benjamin'in yüzüne vurmuştur. Kendini yetersiz hissetmeye başlayan Benjamin elindeki belgeleri MRX'e hediye ederse gerçekten bir işe yarayacağını düşünüp bu duygudan kurtulacaktır.

Fakat işler Benjamin'in istediği gibi şekillenmez MRX bu belgeleri Rus siber mafyalarına (Fr13ends) yollayarak birinin ölmesine neden olur ve cinayet Clay grubunun üstüne kalır.

Kendilerini temize çıkarmak isteyen Clay grubu yine bir araya gelmek zorunda kalırlar ve birlikte MRX'i aramaya başlarlar. Uzun uğraşlar sonucunda Benjamin MRX'e ulaşır ve MRX ondan Europol sistemine bir trojan (bir çeşit virüs) yollamasını ister. Çünkü eğer Europol'un sistemine girebilirlerse soruşturmaları takip edebilir ve sistemi hackleyebilirlerdir. Clay bu anlaşmayı kabul eder çünkü üstlerine kalan bu suçtan kurtulmanın tek yolu MRX'in kimliğine ulaşmaktır. Clay

Europol'e girmek için birçok yola başvurur ama hiçbirinde başarılı olamaz. Bir gün Benjamin tek başına Europol'e girebilmeyi başarır ve Europol ağlarına giriş yapabileceği bir cihaz yerleştirir ama MRX'in kimliğine ulaşabilmek için bu da yeterli olmamıştır. En sonunda Benjamin MRX'in en zayıf noktasına saldırmak zorunda kalmıştır: onuruna ve en sonunda Benjamin başarılı olur. MRX'in kimliği ortaya çıkar ve polisler tarafından yakalanır çünkü Benjamin Fr13ends tarafından öldürüleceğini düşündüğü için polise gider ve bu konuyu araştıran Hanne Lindberg ile işbirliği yapar. Tek istediği tekrar görünmez olmak ve tanık koruma programına alınmaktır. Karşılığında MRX'i onlara verecektir Benjamin bunu başarır.

Filmde insanların olayları görmek istedikleri gibi gördükleri ve aslında içten içe bir olayın ne olduğunu bildikleri halde o olayı olmasını istedikleri şekilde kabullendikleri anlatılmaktadır. Benjamin'in sorgusunu yapan Hanne Lindberg Benjamin'in çoklu kişilik bozukluğu olduğunu ve Max, Stephan ve Paul'un Benjamin'in farklı yönlerini temsil ettiğini ve bu kişilerin Benjamin'in kafasında kurduğu kişiler olduğuna inanmak ister. Böylelikle tüm bu olayları Benjamin gerçekleştirmiş olacaktır ve olay çözülecektir. Olayın çözülmesiyle de Hanne Lindberg bir halk kahramanı haline gelecektir. Hanne Lindberg de olayın bu şekilde olduğunu kendine kabul ettirir ve davayı çözer ancak bu sadece Clay çetesinin onun yapmasını istediği şeydir. Aslında Max, Stephan ve Paul gerçek kişilerdir. Bu durumu Hanne Lindberg'in Benjamin'in kaçmasına izin vermeden önce arabada oldukları sahnede anlıyoruz. Hanne Lindberg, Benjamin gitmeden önce ona sorgu sırasında yaptığı sihirbazlık numarasını tekrar yapmasını ister. Benjamin'in bu numarası dört tane şeker ile yapılmaktadır ve Benjamin el çabukluğuyla dört küp şekerden üçünü yok eder ve sadece biri kalır. Bu sırada diyaloglar şu şekilde gelişir:

- Bekle. Son bir şey daha... Bu numara nasıl yapılıyor?
- Nasıl yapıldığını bildiğin zaman oldukça hayal kırıcı. Herkes yalnızca görmek istediğini görür.

Çetenin tekneye binerek kaçtıkları sahnede ise şöyle bir diyalog geçmektedir:

- Hepimiz görünmeziz.
- Peki ya kontrol ederse?
- Merak etme. Zaten kontrol etti. Ama zaten istediğini elde etti. Daha fazla büyü yok!

Hanne Lindberg aslında gerçeğin farkında olmasına rağmen bireysel hırsları nedeniyle olayın peşini bırakır ve kendi kabul ettiği senaryoyu tüm halka kabul ettirir.

CANSU ÖZDEN İNTERNET VE FİKRİ MÜLKİYET

Gelişen teknoloji ile birlikte hayatımızda önemli bir yer edinen internet, sağladığı kolaylıkların yanı sıra bazen çözümü zor problemlere de yol açabilmektedir. Bu çerçevedeki hukuki uyumsuzluklar incelendiğinde, fikri hak ihlallerinin internetteki görünümüne ilişkin problemlerin geniş yer kapladığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, gerek ulusal gerek uluslararası platformlarda etkili ve birbirleriyle uyumlu hukuki düzenlemelerin hayata geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

İnternetin hukuk ve fikri haklarla olan ilişkisi; fikri hakların kapsamı ve bu haklara dair koruma mekanizmaları olarak iki başlıkta ele alınabilir. Hiç kuşkusuz, günümüz bilgi ekonomilerinin temel dayanaklarından birisi bilginin üretildiği andan itibaren sahipliğini ve korunmasını sağlayan fikri haklar sistemidir.

Fikri mülkiyet hakları, sınai ve fikri haklardan oluşur. Sınai haklar; endüstriyel tasarımlar, marka, patent ve faydalı modelleri kapsamı altına alırken fikri hakların bünyesinde edebiyat ve sanat eserleri, bilgisayar yazılımlarını gibi konular yer alır. 5846 Sayılı kanunun 8/1 maddesinde hüküm altına alındığı üzere, "eser üzerinde fikri hak, ona kişisel özelliğinin verilmesiyle, yani eserin yaratılmasıyla ortaya çıkar" ve "bir eserin sahibi onu meydana getirendir". O hak ki sahibine münhasıran o hakka konu olan şeyden hukuken yararlanma hakkı ve tekeli verir. Öğretide, eser sahibinin fikri haklarının kapsamı mali ve manevi olarak iki başlık altında ele alınmaktadır. Mali haklar bünyesinde işleme hakkı, çoğaltma hakkı, umuma iletim hakkı ve yayma hakkını barındırırken; manevi hakları ise umuma arz yetkisi, eser sahibi olarak tanıtılma hakkı ve eserin bütünlüğü koruma hakkı şeklinde sayılabilir.

Fikri Mülkiyet haklarına ilişkin koruma mekanizmalarının altında yatan amaç elbette hem kişisel hem toplumsal yararların gözetilmesidir. Bu bağlamda, kişilerin yarattıkları fikri ürünler üzerinde maddi ve manevi hakların yasal olarak korunması ve eser sahibinin haklarıyla toplum çıkarları arasında denge kurulması esastır.

I. FİKRİ HAK İHLÂLLERİNİN İNTERNETTEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Sanal ortamda dijitalleşen eserlerin gerek iletimi gerek çoğaltılması sınırlanamaz şekilde artmıştır. Diğer kişilere ait olan ve fikri hak olarak korunan eserlerin internet ortamında "bir tık ile" paylaşılabilmesi ekonomik ve hukuksal açıdan problemler doğurduğundan, eser ve eser üzerinde hak sahiplerinin haklarının, teknolojik gelişimi de engellemeyecek şekilde korunmasının yolları bu bağlamda esastır.

Yapıları gereği manevi haklardan eser sahibi olarak tanıtılma hakkı ve eserde değişiklik yapılmasını engelleme hakkı ile mali haklardan çoğaltma hakkı, işleme hakkı ve umuma iletim hakkı, ihlal potansiyellerine sahiptir. Gerçekten, sunucular üzerinden içerikleri kullanıcılara ileten içerik sağlayıcıları ile internetin servislerinin altyapısını işleten erişim sağlayıcıları genellikle başkalarına ait içerikleri sunarlar. Somut olay bazında, internet kullanıcılarının, içerik sağlayıcılarının, servis sağlayıcılarının

1. No. 2013/11-1138E. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. 15 01 2014.

2. Kocabey, Doğan. «İnternette Fikri Hakların Korunması.» Ankara: TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

3. Kocabey,Doğan, a.g.e.

ve link verenlerin de sorumluluğu gündeme gelebilir.

Söz gelimi, eserin internet üzerinde paylaşılması, umuma iletim hakkının eser sahibinin tekelinde olmasından ötürü bu hakkın ihlalini oluşturur. Öte yandan, sanal ortamda sürekli ve geçici görüntülenmeler de çoğaltma sayılır ve internet ortamının niteliği gereği görüntülenmenin zorunlu bir aşama olması bu hakkın ihlaline yol açar. Görüntülenen eserlerin bilgisayarın kalıcı hafızasına kaydı, yazıcıdan bir suretinin alınması, veri taşıyıcı araçlara kaydedilmesi, mail yoluyla başkalarına gönderilmesi yahut sanal ortamdaki müzik paylaşım siteleri de umuma iletim hakkı kapsamı altında değerlendirilir.

Örnekler çoğaltılabilir.

II. TÜRK HUKUKUNDA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE İNTERNET

Eser sahibinin münhasır haklarının, sahibinin rızasına aykırı olarak kullanılması bir fikri hak ihlali teşkil eder. Bu ihlalin mutlak nitelikte oluşu, sözleşme dışı sorumluluk hükümlerini gündeme getirmektedir. Ayrıca belirtilmelidir ki her ne kadar içerik sağlayıcısı, sağladığı içeriğin hukuka aykırı olup olmadığını araştırmakla yükümlü olmasa da hiç kuşkusuz, kusurundan bağımsız olarak ihlale konu olan içeriği kaldırmakla yükümlüdür. Buna rağmen, tazminat sorumluluğu elbette kusur şartına bağlıdır. Bu bahsin hukuki dayanağı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 61. maddesinde vücut bulmuştur. Diğer taraftan, fikri hak ihlallerine karşı ceza davaları açılabilmesi gibi, manevî ve mali haklara tecavüz halinde tecavüzün kaldırılması davası ile maddi-manevi tazminat davası ve temin edilen kârın devri gibi hukuk davalarının açılması da mümkündür. Korumanın talep edildiği yer mahkemesi yargılamaya yetkilidir.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK); eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını, bu haklara ilişkin tasarruf esas ve usullerini, yargı yollarını ve yaptırımları ile Kültür Bakanlığının görev, yetki ve sorumluluğunu kapsamaktadır (madde 1/A). Eser sahiplerinin haklarının internet üzerinden ihlal edilmesi odağı, ilk olarak bu yasa kapsamında incelenmelidir. Ek 4. maddede açıkça hükme bağlandığı üzere; FSEK ile tanınmış haklarının ihlalinin tespiti halinde, eser sahipleri ile bağlantılı hak sahipleri, üç gün içinde ihlale konu olan içeriğin internet ortamından kaldırılmasını, bilgi içerik sağlayıcısına başvurmak suretiyle talep edebilir. Bu süreç uygulamada Uyar-Kaldır yöntemi (Notice and Takedown) olarak karşımıza çıkmakta olup ihlalde bulunan kişinin haksız yarar sağlaması ile internet kullanıcılarının da sürece dahil olmasını engellemeye yöneliktir. Öte yandan, ihtara rağmen içeriğin kaldırılmaması halinde, hak sahibi Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak savcılık vasıtasıyla ihlalin durdurulmasını talep edebilecektir.

4. Tokgöz, Yeşim. «Fikri Mülkiyet Haklarının İnternet Aracılığıyla İhlalinin Engellenmesi.» (2016).

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun da bu bağlamda fikri mülkiyet hakları için önem arz etmekte olup; kişilik hakları ile özel hayatının gizliliğinin ihlal edilmesiyle ilgili olarak da ihlale konu olan içeriğin internetten kaldırılması, internet sitesine erişimin engellenmesi gibi bazı önemli usul ve esasları düzenlemektedir. Bahsi geçen Uyar-Kaldır yöntemi burada Sulh Ceza Hakimliği'ne başvuru yoluyla birlikte seçimlik hak olarak hükme bağlanmıştır. Ancak, bu husustaki Yargıtay Kararları incelendiğinde, öncelikli olarak içerik ve yer sağlayıcısına Uyar-Kaldır yoluyla başvurulması gerektiği görülmektedir. İhlalin halen devam etmesi halinde sulh ceza hâkiminin talepler doğrultusunda içeriğin kaldırılmasına veya internet sitesine erişimin engellenmesine karar verebileceği ve bu kararın doğrudan Erişim Sağlayıcıları Birliği'ne gönderileceği hükme bağlanmıştır. Kendisine, 5651 sayılı kanunda düzenlenen usule göre bildirimde bulunulan erişim sağlayıcısı; erişimi derhal engelleyecek ve alternatif erişim yollarını engelleyici tedbirler alacaktır. Son tahlilde, ihlal makul bir süre içerisinde ortadan kaldırılmış olur.

III. FİKRİ HAKLARIN ULUSLARARASI KORUNMA MEKANİZMALARI

İnternet ortamının artan ivmeli etkileşim ve değişkenlik özelliği hiç kuşkusuz ona sınırlarüstü(trans-border) bir nitelik kazandırmakta olup, bu bağlamda taraf olunan uluslararası antlaşmaların yürürlüğe girmesi ile kurumsal yapılanmaların düzgün işlemesi, alınması gereken tedbirlerin ulusal hukuk düzeninde kalmaması adına zorunluluk teşkil etmektedir. Keza, son zamanlarda uluslarüstü (supranationalite) düzenlemelerin dikkat çekecek ölçüde yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Bu hususta, Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO), Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO), Avrupa Birliği'nin (EU)'nun çalışmaları önem arz etmektedir.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasında uluslararası yeknesaklığının sağlanması amacıyla faaliyet gösteren mekanizmaların arasında en dikkat çekenlerden biri kuşkusuz WIPO (World Intellectual Property Organization, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) korumasıdır. WIPO; 1989 Madrid Protokolüne taraf devletler arasında fikri mülkiyet hakların korunmasına yönelik uluslararası antlaşmalar ile hukuki ve teknik konularda kanun çalışmaları hazırlanması, bunların küresel bağlamda standartlaştırılması, keza, bir başvuru ve tescil sistemini müteakiben uluslararası marka tescili koruma faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu, Birleşmiş Milletler'in özelleştirilmiş on yedi örgütünden birisidir. 1996 yılında "internet sözleşmeleri" olarak da bilinen WIPO "Telif Hakları Sözleşmesi (WCT)" ile WIPO "İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT)"nin imzalanmasıyla eser sahiplerinin dijital iletim hakkı tekeli ve mutlak bir hak olarak hükme bağlanmış ve üye ülkelerin kopyalama teknolojilerinin kötüye kullanımına yönelik etkin koruma getirmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Keza, 2001 tarihli "Bilgisayar Suçları Sözleşmesi (Convention on Cybercrime)", telif hakları ihlallerinin bilgisayar sistemleri aracılığıyla ticari boyutta ve isteyerek gerçekleşmesi halini her bir taraf devletin ulusal kanunlarında suç olarak tanımlamak ve diğer önlemleri almak için gerekli hukuki düzenlemeleri yapmasının hükme bağlanması uluslararası kapsamda ilk olması bakımından önemlidir.

5. Tokgöz, Yeşim. «Fikri Mülkiyet Haklarının İnternet Aracılığıyla İhlalinin Engellenmesi.» (2016).

6. «Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı.» 2015

7. «Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı.» 2015

Öte yandan, fikri hakların ülkeselliği ilkesi uyarınca; Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmasında, fikri haklar, serbest dolaşımın bir istisnası olarak kabul edilmiştir. Fikri hakların internet ortamına ihlaline ilişkin önüne pek çok uyuşmazlık gelen Avrupa Birliği Adalet Divanı'nı (ABAD); fikri mülkiyet haklarının "varlıkları" ile "kullanımları" doktrinini (existing and exercises doctrin) geliştirmiştir. Doktrinde, fikri mülkiyet haklarının varlığının ulusal hukuk sistemlerinde, ileri sürülmelerinin ise AB Hukuku tarafından düzenlenmesi suretiyle bir yetki paylaşımı söz konusudur. Bahsi geçen düzenlemelere ilişkin usul ve esaslar; üye devletler tarafından iç hukuklarına aktarılacaktır. Keza, WIPO bağlamındaki "internet sözleşmeleri", "AB Bilgi Toplumu Direktifi (Bilgi Toplumunda Telif Hakları ve Bağlantılı Hakların Uyumlaştırılması Direktifi, The Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Right in the Information Society)" ile AB mevzuatına iktisap edilmiştir. Belirtilmemiş ki ilgili düzenlemeler, AB ile uyum süreci kapsamında Türk mevzuatında da yansımaları bulmuştur. Söz gelimi, FSEK'in 25.maddesinde yapılan değişikliklerle, İnternet aracılığıyla umuma iletim hakkı eser sahibinin tekelinde ve mutlak bir hak olarak düzenlenmiştir.

IV. SONUÇ

İnternet ortamının bu denli kolay erişilebilir ve değişken karakteri beraberinde fikri mülkiyet haklarının ihlalini getirmektedir. Bu bağlamda, ihlallerin engellenmesi için başvurulacak hukuki yolların da aynı ölçüde pratik ve uluslararası bağlamda yeknesak olması esastır. Nitekim dijitalleşme sonucu internet ortamında ihlal edilen fikri haklar üzerinde klasik koruma metotları yetersiz kaldığından, mevcut uluslararası çalışmaların geliştirilmesi ve uluslararası üstü bir fikri hukuk koruma sisteminin bir an önce hayata geçirilmesi zorunluluk arz etmektedir.

Kaynakça

No. 2013/11-1138E. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. 15 01 2014.

Kocabay, Doğan. «İnternette Fikri Hakların Korunması.» Ankara: TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Tokgöz, Yeşim. «Fikri Mülkiyet Haklarının İnternet Aracılığıyla İhlalinin Engellenmesi.» (2016).

«Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı.» 2015.

SMART METERS

GİRİŞ

Evde kullanılan geleneksel sayaçların hızla akıllı sayaçlara dönüşmesi; bu sayaçların kişilerin özel hayatına müdahale tartışmasını da beraberinde getirdi. Öyle ki, geleneksel enerji sayaçları ayda bir kez genel tüketimi hesaplarken; akıllı sayaçlar her 5, 15 ve 30 dakikada bir ne zaman, ne için enerji tüketimi olduğunu hesaplayabiliyor ve bu verileri enerji sağlayıcısına iletebiliyor. Bunun sonucunda kişilerin evde olma, uyuma, duş alma, yemek yeme düzenleri gibi ev içerisindeki birçok aktivitelerine ilişkin veri toplanabiliyor. Bu toplanan veriler de ev halkının yaşam biçimi, işi, sağlığı, cinsel hayatı vb. konularla ilgili birçok çıkarımda bulunulmasına olanak sağlıyor.

Öte yandan bu sayaçların esas konulma amacının etkin enerji kullanımı, enerji talebi ve üretiminin daha iyi planlanması, kesintilerin ve kaçakların engellenmesi, daha iyi faturalama gibi verimli sonuçlara ulaşılması olduğunu söylemek mümkün. Nitekim Amerika'da 2017 senesinde 57 milyon akıllı sayaç kurulurken, Avrupa Birliği ülkelerinde ise 2020'ye gelindiğinde evlerin %80'inde akıllı sayaç kullanılacağı, Britanya ülkelerinde ise tüm evlerin akıllı sayaç kullanacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de de akıllı sayaçlar pilot bölgelerde uygulanmaya başladı. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun (EPDK) desteği ile Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği (ELDER) koordinasyonunda yürütülen Türkiye Akıllı Şebekeler 2023 Vizyon ve Strateji Belirleme Projesi (2023) devam ediyor². Büyük bir hızla evimize yerleşen bu akıllı sayaçlar dışarıya veri aktarıyor. Peki akıllı sayaçlarla toplanan veriler ne boyutta? Özel hayatın gizliliğini ihlal ediyor mu? Kendi evimizde risk altında mıyız? Veriler ne tür amaçlar için kullanılabilir veya bu verilerden ne tür sonuçlar elde edilebilir? Mahremiyetin "kalesi" evlerimize giren bu yeni teknoloji ürününü inceleyerek olası tehlikelere karşı bu soruları irdelemek hayati önem taşımaktadır.

1. NAPERVILLE KARARI:

Konuya Amerika'da görülmüş emsal nitelikli bir dava ile başlamak durumunun mahiyeti ve ehemmiyeti adına aydınlatıcı olacaktır. Naperville eyaletinde akıllı sayaçlar, devlet eli ile mecburi kullanıma tabii tutulmuştur. Eyalette kaydedilen bazı videolarda, akıllı sayaç kullanmak istemeyen vatandaşların polis zoruyla karşılaştıkları görülmekte; bir kadın, zor kullanan polise yalnızca mülkiyet hakkını koruduğunu söylemektedir. Neticesinde kadın tutuklanır³. Bu hadiseler üzerine Naperville eyaletinde akıllı sayaçlara karşı farkındalık kampanyası yürüten bir grup (Naperville Smart Meter Awareness), hükümete dava açmış; akıllı sayaçların kullanımının zorunlu tutulduğu ve devletin zorla özel hayata müdahalesinin olduğunu iddia etmiştir.

¹Peachey Kevin, Smart Meters: Privacy Warning Over Personal Data, <https://www.bbc.com> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 18:00)

² www.akillisebekelerturkiye.org (Erişim Tarih ve Saati: 07.12.18, 12:30)

³ <http://www.napervillesmartmeterawareness.org/> (Erişim Tarih ve Saati: 07.12.18, 12:50)

Dava son aşamada İstinaf Mahkemesi'ne getirildiğinde, öncelikle akıllı sayaçların kişilerin mahremiyetine bir müdahale teşkil edip etmediğini, sonrasında ise bu müdahalenin ölçülü olup olmadığını incelemiştir. Mahkeme, her 15 dakikada bir alınan verilerin 3 sene boyunca saklandığı tespit etmiş⁴, kişilere seçim hakkı verilmediğine dikkat çekmiş ve neticesinde sayaçların özel hayatın gizliliğine müdahale teşkil ettiğini kabul etmiştir. İkinci aşamada ise, diğer şehirlerdeki uygulamaları ve sayaçların sunduğu verimliliği değerlendirmiş ve bu müdahalenin ölçülü ve makul olduğunu ifade ederek özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir⁵.

Kararın önemi esasında, akıllı sayaçların, özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirilebileceği sonucunu ortaya çıkarmasıdır. Mahkemenin incelemesine esas alman ABD Anayasasının kişilerin özel hayat gizliliğini düzenleyen 4. Düzenlemesidir⁶ (4th Amendment). Düzenleme “her insanın evi kalesidir” düşüncesinden yola çıkarak, yasa dayanağı olmaksızın yapılan keyfi aramaların ve müdahalelerin önlenmesini amaçlamaktadır. Mahkeme kararında, akıllı sayaçların elde ettiği verilerin, kişilerin özel hayat gizliliği içerisinde değerlendirileceğini tespit etmiş⁷ ve bu konuda ilke imza atmıştır. Daha öncesinde verilen kararlarda, mahkeme, geleneksel sayaçların topladığı verilerin 4.düzenleme kapsamında olmayacağına karar verse de akıllı sayaçların geleneksel ile kıyaslanamayacak sıklıkta her ay binlerce veri topladığını, farklı tüketim modelleri hatta bireysel “imzalara” (“load signature”) sahip olacağını ifade etmiştir⁸.

Mahkeme burada çok önemli bir benzetme yapmıştır. İnsanlar, cep telefonu kullanmayı seçerken, gönüllü olarak hareketlerinin kapsamlı bir dosyaya dönüşmesi riskini üstlenmemektedirler. Tıpkı bu durum gibi, insanlar enerji kullanımını seçerek görüntülenme riskini kabul ederler varsayımı veya dayatılması doğru değildir. O nedenle akıllı sayaçların kullanımı veya kullanıldığı takdirde verilere ne olacağı hususu insanların isteğine bırakılmalıdır.

2. AKILLI SAYAÇLAR

Akıllı sayaçlar, gaz ve elektrik kullanımında düşük karbonlu, verimli ve güvenilir bir yol elde etmenin anahtarıdır. Enerji dağıtımını ve kullanımını teknolojiye entegre eden bu yeni ürünler, akıllı ev sistemlerine geçişte hayati bir adım olarak değerlendirilmektedir. Akıllı sayaçlar toplam enerji kullanımını ve bunun bedelini evde görüntülenebilen bir ekranda sunar. Özelliğine bağlı olarak her 15- 30-60 dakikada, son haftada veya ayda ne kadar enerji kullanıldığını ve bunların fiyatlarını gösterir.

⁴Weaver K.T., Federal Court Rules against Consumers on Smart Meters and Privacy Rights, <https://smartgridawareness.org/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 20:00)

⁵ <https://law.justia.com> (Erişim Tarih ve Saati: 08.12.18, 12:00)

⁶ Fourth Amendment, <https://www.law.cornell.edu/> (Erişim Tarih ve Saati: 10.12.18, 14:50)

⁷ Williams Jamie, Win! Landmark Seventh Circuit Decision Says Fourth Amendment Applies to Smart Meter Data, <https://www.eff.org/tr/> (Erişim Tarih ve Saati: 10.12.18, 09:00)

Hukuki değerlendirmelerden önce işleme prensibine değinilip, menfaat dengesi açısından faydalarından bahsedilecektir.

2.1. İşleme Prensibi

Akıllı sayaçlar, sanıldığı aksine internet erişiminden faydalanmaz. Altyapısında, tıpkı cep telefonları gibi, radyo dalgalarını kullanan kablosuz bir ağa sahiptir. “Akıllı sayaç sistemleri, enerji tüketim noktalarındaki ölçü sistemleri ile merkezi veri sistemi arasında uzaktan iletişim kurarak veri iletimini sağlayan donanım, yazılım ve ağ ürünlerinin tamamından oluşan bir altyapı olarak tanımlanabilir⁹”. Akıllı sayaçlar kullanıcı ile sağlayıcı (veya tedarikçi) arasında iletişim kurar. Bu iletişim tek yönlü veya çift yönlü olabilir. Sadece sayaç verilerinin merkezi sisteme iletilmesi sistemler tek yönlü; gelişmiş sayaç alt yapısının bulunduğu ve iki yönlü haberleşme imkanı sunan sistemler çift yönlüdür. Tek yönlü haberleşmenin olduğu sistemlerde, yük profili, endeks, sayacın karakteristik bilgileri gibi veriler veri merkezine iletilmekte, burada işlenen veriler sınıflandırılarak şirketlerin merkezi veri sistemlerine gönderilmektedir. Çift yönlü haberleşmelerin olduğu sistemlerde ise, verilerin periyodik gönderimi için sayaçlar programlanabilmekte, sayaçtan veri alınması için komut verilebilmekte ve toplanabilmektedir. Bu sistemde elektrik kesilmesi, veya açılması gibi işlemler de uzaktan komuta edilebilmektedir¹⁰.

Sayaçlar farklı teknolojik özellikler gösterse de hepsi temelde üç ana bölümden oluşurlar: sayaç, haberleşme altyapısı ve sayaç veri merkezi. Haberleşme altyapısı, sayaç ve veri merkezi arasında iletişimi sağlar. Haberleşme altyapısı olarak farklı yöntemlere başvurulabilir. Bu yöntemler, veri iletim kapasitesi, veri iletim hızı, kapsama alanı, işletme maliyeti gibi birçok parametre ile birbirine farklılık arz eder. Sayaç veri merkezleri, verilerin toplandığı, diğer sistem ve uygulamalarda kullanılabilmesi için verilerin formatlandığı, istatistiki bilgilerin veya analizlerin çıkarıldığı, ve ilgililerle paylaşıldığı yazılım sistemleridir¹¹.

2.2. Faydaları

Akıllı sayaçların enerji problemlerini aşacağı düşünülmektedir. Hepsinin ötesinde, akıllı sayaçlar “yeşil enerji” (“greener energy”) ile kurulan akıllı evlere geçiş için atılan adımlardan biridir. Akıllı sayaçların daha ileri teknolojilerinde, güneş ve rüzgar gibi güç kaynaklarından yararlanılarak yeşil teknoloji (“green technology”) entegrasyonunun sağlanacağı düşünülmektedir¹².

Akıllı sayaç teknolojisi ile tedarikçiler iki zamanlı fiyatlandırma yapabilmektedir: Tek zamanlı ve çok zamanlı tarife. Tek zamanlı tarifede, tüketim bedeli her saat için aynıdır. Çok zamanlı tarifede ise,

⁹ Akıllı Sayaç Sistemleri Avrupa Uygulamaları Analizi ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Düşünceler, <https://www2.deloitte.com/> (Deloitte) (Erişim Tarih ve Saati: 04.12.18, 10:00)

¹⁰ Deloitte

¹¹ Deloitte.

¹² <https://www.ovoenergy.com/> (Erişim Tarih ve Saati: 08.12.18, 21:00)

tüketim bedeli zaman dilimlerine bölünür, enerji kullanımının fazla olduğu saatlerde bedel yüksek, düşük olduğu saatlerde ise düşüktür. Bu enerji verimliliği için caydırıcı bir etkidir. Tüketicilere de tüketimleri üzerinde kontrol sağlar.

En yeni teknoloji ile üretilen sayaçların, sınırlı olmamak kaydı ile, başka bir çok yararı vardır.

Örnek13:

- Elektrik kesintisini, elektrik sağlayıcısına gecikmeksizin bildirir. Sorun, siz daha fark etmeden bildirilir onarım işlemleri başlar. Bölgede elektrik kesintisi olacağı zaman ise müşterilere bildirilir.
- Faturalama işlemi uzaktan komuta edilir. Eve fatura gelmez. Kaçaklar neredeyse tamamen önlenir.
- Günlük kullanım miktarı ve hatta o anda kullanmakta olunan toplam enerji miktarı bir online platformdan görüntülenebilir.
- Çok fazla enerji tüketimiz olduğunda, uyarı için alarm kurulabilir.
- Sayaçlar ufak bedel ile taşınabilir. Sağlayıcı, tıpkı GSM operatörü gibi, kolayca değiştirilebilir.

3. VERİ KORUMA REJİMİ AÇISINDAN AKILLI SAYAÇLAR

Yukarıda bahsedilenler ışığında akıllı sayaçlar, belirli bir zamanda harcanan enerji miktarını tespit edebilmektedir. Ağ operatörleri ve enerji tedarikçileri bu verileri görüntüleyebilmektedir. Sayaçlardan elde edilen veriler veri merkezlerinde analiz edildiğinde evin içerisinde kaç kişi yaşadığını, kişilerin aktivitelerini, alışkanlıklarını, ne zaman evden ayrıldıklarını veya uyduklarını tespit edebilir. Belirli zamanda hangi cihazların çalıştığını tespit edebilir, duş alma yemek yeme televizyon izleme veya egzersiz yapma saatlerine kadar hesaplayabilir. Daha hassas sayaçlarda, hareket hızınızın dahi tespit edilmesi mümkündür¹⁴.

Peki bunlar ne anlam ifade edecektir? En olası ve olumlu senaryo kişiselleştirilmiş reklamcılıktır ("profiling and targeted advertising"). Kişiye en iyi reklamı sunmak için kişi hakkında en fazla bilgiye sahip olmak gerekir, firmaların bunun için kişinin hangi sıklıkla mesaj attığı veya arama yaptığını, mesaj uzunluklarını dahi dikkate aldığı belirtilmekte fayda var¹⁵. Kişinin korku ve ihtiyaçları, sosyal medya kullanım sıklığı, çevrimiçi müzik dinlemesi gibi veriler ile kişiler gerçek zamanlı resmedilebilmektedir¹⁶. Teknolojinin en ileri hali ile ("state of art"), kişinin yalnızca bir göz

13 Environment, Land, Water and Planning: "Smart Meters and How They Work", <https://www.victorianenergysaver.vic.gov.au/> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 22:00)

14 Naperville Smart Meter Awareness v. City of Naperville before the United States Court of Appeals for the Seventh Circuit, <https://privacyinternational.org/> (Erişim Tarih ve Saati: 08.12.18, 23:30)

15 Handbook on European Data Protection, 2018 Edition, <https://www.echr.coe.int> (Erişim Tarih ve Saati: 04.12.2018, 11:00), s.356. (Handbook)

16 Handbook, s. 252

hareketinden karakteri analiz edilebilmekte¹⁷, yalnızca nefesinden hastalıkları tespit edilebilmektedir¹⁸. Düşünün ki, evinizde kullandığınız astım cihazının keşfedilmesi ve geceleri ışık açık uyuyor olmanız sizin olası psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklarınızı ele verecektir. Bu durum, işe alım sürecinizden, devletin size attığı sosyal kredi değerimize kadar pek çok sonuçlar doğuracaktır¹⁹. Örnekler çoğaltılabilir, örneğin bireylerin boş vakitlerinde evlerinde eğlence amaçlı ağırladığı misafirler ve bebek gözetleme kamerasının varlığı tespit edilebilir. Kişinin uykusuzluk hastalığı olduğu veya farklı yerlerde uyuduğu tespit edilebilir. Veriler dışında, kişilerin evde olmadığı zamanlarda muhtemel hırsızlık vakalarına davetiye çıkarma ihtimali de düşünülmelidir. Bu durum, veriler korunmadığında üçüncü kişiler erişim sağlarsa büyük tehlike yaratabilir. Bunlardan başka, bireylerden elde edilen veriler analizler sonucu topluluk veya bölge hakkında fikir verebilir ve tekrar dönerek bireyi farklı uygulamalara maruz bırakabilir.

3.1. "Privacy by Design" Yaklaşımı

Privacy by design, mühendislik süreçlerinde benimsenmesi gereken bir yaklaşımdır. Hizmet veya ürünlerin tasarım aşamasından tüm işlem döngülerinin sonuna kadar veri korumanın entegre edilmesi, bir nevi birlikte "pişmeleri" vardır²⁰. Tüm süreçlerde insani değerler, gizlilik ve veri koruma göz önünde tutulur; üretim bu değerler üzerine inşa edilir. Bu yaklaşım, Avrupa Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) altında yasal bir zorunluluk olarak benimsenmektedir.

GDPR 25. maddesi bizzat bu konuyu düzenlemiştir. Veri sorumlusu, işleme faaliyetinin gerçek kişilerin hak ve özgürlükleri açısından teşkil ettiği çeşitli olasılık ve ciddiyete sahip riskleri dikkate alarak, hem işleme yönteminin belirlenmesi hem de işleme faaliyeti esnasında gerekli tedbirleri alır ve veri sahiplerinin haklarını korur²¹. Teknolojinin en gelişmiş halini, bunların uygulama maliyetini, kapsamını, amaçlarını dikkate alarak anonimleştirme, verilerin en alt düzeye indirilmesi (data minimization) gibi teknik önlemleri en başından itibaren almalıdır.

Şirketler her durumda, "önce gizlilik demeli", kişilerden rıza alınırken, "sözde" değil tam bir bilgilendirme ve özgür irade ile bu hakkın kullanılmasını sağlamalıdır. Kişiler izin vermediği sürece yeni veri toplama ve verileri bilgilendirilenden farklı amaçlar için işlememe, toplanan verilerin güvenliğini sağlama ve üçüncü kişiler tarafından erişimini engelleyici önlemler alma, kişilerin haklarını kullanması için uygun yollar üretme bu yaklaşım çerçevesinde uyulması gereken zorunluluklardır

17 Daws Ryan, AI Can Determine Your Personality Through Eye Movements, www.artificialintelligence.com/ (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 21:00)

18 Demircan Kozan, Iphone Ultrason Çekimle Kanseri Teşhis Etti, <https://khosann.com/> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 23:00)

19 Drones, Facial Recognition and a Social Credit System: 10 ways China Watches its Citizens, <https://www.scmp.com> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 19:00)

20 Data Protection by Design and Default, <https://ico.org.uk/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 13:00)

21 <http://www.privacy-regulation.eu/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 12:20)

Bu yaklaşım akıllı sayaçlar için de benimsenmelidir. Verilere ulaşım sınırlı sayıda, deneyimli ve en yetkin yetkililere sağlanmalı, en güvenli sistemler ile veriler koruma altına alınmalıdır. Dış siber saldırılara karşı korunmalıdır. Gerekli olandan fazla süre depolanmamalı, amaç gerçekleştiğinde silinmelidir. Tedarikçi değiştirildiğinde, eski veriler yeni tedarikçiye aktarılmamalı, eski tedarikçideki veriler silinmelidir.

3.2. Veri Koruma Prensiplerinin Akıllı Sayaçlara Yansımaları

Kişilerin haklarının burada da geçerli olduğunu kabul etmek gerekir. Veriler, başka firmalar ile reklam ve pazarlama amaçlı paylaşılmalı, bizzat tedarikçi kabul edilenler dışındaki amaçlar için verileri işlememelidir. Eğer, birey, kendisine yönelik kişiselleştirilmiş hizmet almak istemediğini belirtti ise, artık verileri bu amaçla kullanmak ihlal olacaktır. Kişiler, enerji kullandıklarını bir portal üzerinden mutlaka görüntüleyebilmelidirler. Veri sorumlusu olarak tedarikçi, veri sahibinin talepleri için ulaşılabilir olmalı, bunun için her zaman ulaşılabilir bir yetkiliye ve adrese sahip olmalıdır. Yenilenmesini, silinmesini isteme hakları da varlığını devam ettirecektir²².

Açık rıza her durumda beklenmektedir. Açık rıza, kişilerin tam bilgilendirilmiş, belirli ve özgür iradesi ile mümkündür. Enerjinin sağlanması, faturalandırılması, sağlanan enerji bedelinin ödenmemesi de dahil tüm sahtecilik tespitleri, şebekenin enerji verimliliği bakımı için gereken verilerin toplanması süreçlerinde rıza alınmalıdır. İngiltere Veri Koruma Otoritesi (ICO) bu konuya da oldukça hassas yaklaşmış ve bir kişinin rıza verip vermeyeceğinin belirlenmesi için toplanan verilerin dahi, kişi rıza gösterdiğinde veya göstermediğinde silinmesi gerektiğini belirtmiştir²³.

Şeffaflık ilkesi, burada da vazgeçilemeyecek temellerden birisidir. Firmalar hangi verilerin toplandığı, ne süre ile depolandığı, hangi işlemlerden geçirildiği, işleme amaçları gibi gerekli tüm bilgileri kolay ulaşılabilir yollarla ve açık bir dil ile veri sahiplerine bildirmelidir. Bunun yanında, elbette, kimi durumlarda veri işleme faaliyetinden bahsedilmez ve işlemler veri koruma rejimi altında değerlendirilmez. Örneğin: yalnızca coğrafi alanın profili çıkarılırsa ve müşterilerin bireysel profilleri anlaşılacak bir sistem kurulmuşsa. Bu noktada ICO'nun önerisi, kurumların, müşteri profillemeye ihtiyacını en aza indiren veya ortadan kaldıran yeni yolları aramaları ve geliştirmeleridir.

Rızanın alınması, verilerin anonimleştirilerek iletilmesi gibi hususlar otoritelerce şart koşulabilir²⁴. Nitekim 2015'te İngiltere'de kişilerin verileri üzerinde güçlü kontrollerini sağlayan lisans koşulları belirlenmiş ve tedarikçilere bu koşulları sağlamasını şart koşulmuştur²⁵. Veri koruma prensipleri altında da doğru olan, kişiler verilerinin hangi sıklıkla kullanılacağına karar verebilmelidir. Örneğin, yarım saatte bir veya haftada bir veri alınması kişinin rızasına bırakılmalıdır. Aynı zamanda diğer şirketlerle

22 <https://www.energy-uk.org.uk> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 12:20)

23 The Information Commissioner's response to Smart Energy GB Consultation, " <https://ico.org.uk/> (ICO' Response)

24 smart energy gb. (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 12:20)

25 <https://www.out-law.com> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 12:20)

paylaşım veya verilerin reklam veya ticari amaçlarla kullanımı da kişilerin tam bilgilendirilmiş rızası ile mümkün olmalıdır.

3.3. Çeşitli Düzenlemeler Işığında Ulusal Düzeye Etki Edebilecek Tavsiyeler

Uluslararası mecrada akıllı sayaçlara ilişkin pek çok düzenleme mevcuttur. İngiltere başta OFGEM, Smart Energy GB gibi kurumları ile akıllı sayaçların üretimi, dağıtımını gibi teknik hususlarda öneriler sunmuş, tüketici ve kişisel veri hukuku kapsamında asgari sınırları belirlemiştir. ICO ve Working Party 29 hali hazırda akıllı sayaçların kişisel veri koruması açısından mahiyetini incelemiş ve rehberlerini hazırlamıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği Veri Koruma Denetçisi (EDPS) de bu konuda bir öneri hazırlayarak²⁶, üye ülkelerin akıllı sayaçlarla ilgili çıkarması gereken yasal düzenlemelerin şablonunu oluşturmuştur. Amerika'da diğer düzenlemelerden ayrı olarak 2005 Enerji Politikası Yasası (Energy Policy Act of 2005) 1252. Bölümü akıllı sayaçları düzenlemektedir²⁷. Yasadan itibaren tüm gelişmelere ilişkin federal düzeydeki raporlar da mevcuttur²⁸.

3.3.1. OECD

Orantılılık veya menfaat dengesi, teknoloji ve gizlilik çakışığında ön plana çıkmaktadır. Bu noktada otoriteler teknolojik yenilikler ve gizlilik arasında tercih yapmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü OECD'nin bu yöndeki teklifi, başlangıç noktasını, teknolojik yenilikler "ve" gizliliğin korunması şeklinde belirlemektir. Hükümetler ve şirketler teknolojik ilerlemeler kaydedeceğini ve bunları yaparken kişisel verilerin korunması adına sağlam korumalar getireceğini taahhüt etmelidirler²⁹. Özetle, misyon "yeniliği desteklemek, gizliliği korumak" ("promoting innovation, protecting privacy") olmalıdır.

3.3.2. Ofgem & Smart Energy GB

Smart Energy GB ("SEGB") devletten bağımsız ve "akıllı gelecek" için Britanya'da yürütülen bir kampanyadır. Akıllı sayaçların, verimli ve tüketici yararına işletilmesini sağlamayı, herkese ulaştırmayı, ekonomi ve çevreye getirdiği faydaları çoğaltmak ve yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. SEGB'nin, akıllı sayaçların faydalarını elimine edecek olası zararlarını belirlemesi için İngiltere Veri Koruma Otoritesi ICO'dan istediği danışmanlık neticesi oluşan rehber bu konuda son derece aydınlatıcıdır³⁰.

Ofgem (the Office of Gas and Electricity Markets) tüketicilerin korunduğundan ve yüksek standartta hizmet aldığından emin olur. Smart Metering Installation Code of Practice (SMICOP) enerji

26 <https://edps.europa.eu/> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 14:00)

27 <https://www.congress.gov/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 13:20)

28 <https://www.energy.gov/> (Erişim Tarih ve Saati: 06.12.18, 16:20)

29 Rotenberg Marc; Promoting Innovation, Protection Privacy, <http://oecdobserver.org/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 12:20)

30 ICO' Response.

sağlayıcıları için hizmetlerin meşruiyetini belirleyen düzenlemedir. Tüketiciler akıllı sayaçların nasıl kullanılacağı, nasıl yararlanılacağı, buna yönelik ev içi enerji verimliliğini nasıl sağlayacakları konusunda bilgilendirilmelidir³¹. Müşterilerin yeterince bilgilendirilmiş olması, düzenlemelere uygunluk açısından son derece önemlidir. Şirketler de bu yönde çaba göstermektedir³².

Ofgem'in, Cambridge Üniversitesi, Bilgisayar Bilim ve Teknolojisi departmanından istediği danışma mektubunda ortaya çıkan sonuçlar dikkat çekicidir³³. Önerilere göre, Ofgem sıkı kontroller sağlamalı, tüm firmalar müşterilere bir girme- çıkma ("opt-in", "opt-out") imkanını sağlamalıdır. Bunun yanında yalnızca faturalama için gerekli olan minimum veri sağlayıcılara iletmeli, harici diğer veriler ancak kişisel veri koruma rejimi altındaki şartları sağlayan "açık rıza" ile iletilebilmelidir. Ofgem'in "biz ilgili kişiler ile konuştuk, güvenliği sağladık; hükümet biziz, bize güvenin" şeklindeki yaklaşımının son derece güvensiz olduğu ve toplanan verilerin azımsanamayacak derecede olduğu gerekçesiyle veriler üzerindeki kontrolün veri sahiplerine verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

3.3.3. EDPS (European Data Protection Supervisor)

EDPS, üye ülkelerde düzenlenecek olan yasaların mutlaka enerji kullanımının takibi, kişiselleştirme (profiling), kişiselleştirilmiş reklamcılık, katma değerli hizmetler, açık ve belirli rızayı gerektiren tüm diğer veri aktarımlarını içermesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında hangi durumlarda kimin veri sorumlusu olacağı da açıkça düzenlenmelidir. Kişilerin haklarını kullanabilmesi de bir diğer meseledir. Özellikle şu hususlar şirketler tarafından açıklığa kavuşturulmalıdır: faturalandırma yöntemleri, enerji verimliliği gibi veri işleme faaliyetlerinin neler olduğu, güvenliğe ilişkin alınan tedbirler, birden fazla haneden verilerin toplanması ve bunların kimlik belirlemesini ortadan kaldıracak şekilde anonimleştirilmesi, gereğinden fazla veri tutulmayacağı veya tutulacaksa sebepleri, işlemenin hukuki dayanağı.

4. TÜRKİYE'DE DURUM

Türk Hukuk sisteminde, özel hayatın gizliliği pek çok düzenleme ile koruma altına alınmıştır. Tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. Maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 20. Maddesi özel hayatın gizliliği hakkını tanımış ve Türk Ceza Kanunu'nun 134. Maddesi bu hakka karşı ihlalleri suç olarak tanımlamıştır. 2010 yılında yapılan değişiklik ile kişisel verilere ilişkin çeşitli haklar Anayasa'nın 20. Maddesi 3. Fıkrası ile koruma altına alınmıştır. Bu yaklaşımın temelinde, kişisel verilerin kişilik hakları ve mülkiyet hakları ile doğrudan ilişkili olması yatmaktadır³⁴.

31 <http://www.smicop.co.uk/> (Erişim Tarih ve Saati: 08.12.18, 08:40)

32 <https://www.ovoenergy.com/> (Erişim Tarih ve Saati: 09.12.18, 09:20)

33 A.Ross, F. Shailendra, L. Eireann; Data Privacy and Security for Smart Meters – Response to Ofgem's Consultation <https://www.cl.cam.ac.uk/> (Erişim Tarih ve Saati: 03.12.18, 11:00)

34 Korkmaz Ali; İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği, <http://dergi.kmu.edu.tr/> (Erişim Tarih ve Saati: 04.12.18, 19:00)

Akıllı sayaçlar ise çeşitli yönetmelik ve kanunlara konu olmaktadır. Elektrik Piyasası kanunu ile ilgili prosedürler belirlenmektedir. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği ile de verilerin toplanması, profil yönetimi gibi teknik konulara yer verilmiştir. Otomatik Sayaç Okuma Sistemi (OSOS) olarak isimlendirilen internet üzerinden elektrik sayaçlarının okunması Türkiye'de uygulanmaktadır; OSOS kapsamına su, doğal gaz ve ısı ölçüm sayaçları da dahil edilebilmektedir. Buna yönelik , OSOS Kapsamına ve Sayaç Değerlerinin Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar ilan edilmiş, limitler EPDK onayına bırakılmıştır. Türkiye'de haberleşme altyapısında kapsama alanı gibi faydaları ve alternatif kurulum maliyetlerinden ötürü GSM teknolojisinin etkin olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Teknoloji her gün yeni bir ürün ile insan hayatına dahil olmakta, çoğunlukla günlük hayatı kolaylaştırmaktadır. Akıllı sayaçlar, pek çok yönüyle insan hayatına fayda sağlamaktadır. Maliyetleri düşürmesi, kaçakların önlenmesi, daha iyi planlamalar yapılabilmesi gibi hem üretim hem tüketim bakımından ekonomiye katkı sağlamakta; farklı fiyatlandırma politikaları ve enerji kullanımının görüntülenebilmesi ile tüketici üzerinde etkin ve verimli kullanım için baskı oluşturmaktadır. Bu yönüyle uzun vadede çevreye büyük katkıları olacağı açıktır.

Öte yandan teknolojinin geldiği nokta aşıkardır. Veri analizleri Derin Öğrenme ve Veri Madenciliği ile bambaşka bir noktaya gelmiş, büyük veri kümelerinin yanında birey hakkında anlamlı sonuçlar çıkarmak için minimal düzeyde veri yeterli hale gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, akıllı sayaçların ev içi faaliyetlerden birey hakkında anlamlı bilgilere ulaşılacak verileri topladığı yadsınamaz bir gerçektir.

Sayaçlardan toplanan verilerin, ekonomik açıdan güçlü şirketler ve hatta devlet aracılığıyla ulaşılabilir olduğu düşünüldüğünde tehlike büyüyebilir. Gelecekte gece arkadaşları ile eğleneni biri işe alınmadığında, uykusuzluk problemi çeken biri devlet kurumuna girmedeğinde, bebek gözetleme kamerası olan birisi dört bir yandan bebek reklamlarına maruz kaldığında veya bebeği olan bir kadın üst düzey yönetici olmadığında artık çok geç olabilir. Bu durumda Avrupa'da senelerdir titizlikle hazırlanan düzenlemeleri örnek alarak uygulamaya geçmek ulusal düzeyde en makul adım olacaktır.

Rabia Dağcı

**İDİL DENİZ ÖZ
NESLİ TÜRKER**

ARAŞTIRMA

ROBOTLAR HUKUK ÖZNESİ OLABİLİR Mİ?

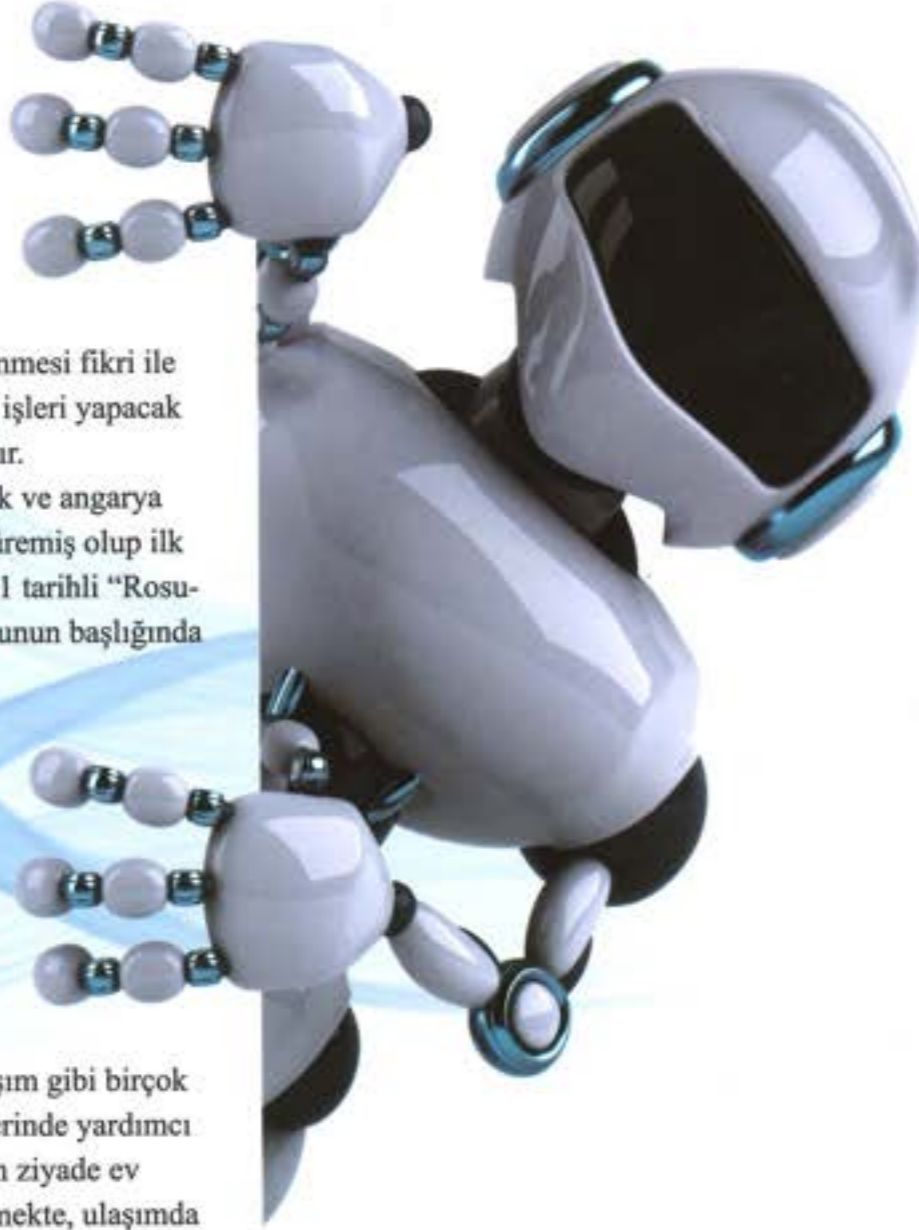
“Eğer tüm araçlar emredildiğinde veya kendi kendilerine çalışabilsele- rdi işçilere veya kölelere ihtiyaç kalmazdı” -Aristo

Aristo'ya göre robotlara duyulan ihtiyaç insanların rahat yaşama isteği ile ortaya çıkmış; bu istek ise köle ve işçi görevlerinin, verilen emirleri yerine getiren araçlara yüklenmesi fikri ile insanların sıkıcı ve zahmetli gördüğü işleri yapacak birilerini bulmasından kaynaklanmıştır.

Robot kavramı ise Çekçe hizmetkarlık ve angarya anlamına gelen “rab” kelimesinden türemiş olup ilk olarak Çek yazar Karel Capek'in 1921 tarihli “Rosu- movi Umeli Roboti” isimli tiyatro oyunun başlığında yer almıştır.

İlk başta belli başlı işleri yerine getiren robotlar her geçen yıl gelişmekte, kullanım alanları artmakta ve nitelikleri çeşitlenmektedir. Sanayi devriminde yalnızca fabrikalarda kullanılmak üzere üretilmiş olan robotlar; günümüzde ev içinde hasta, yaşlı ve çocuk bakımında, askeri, sağlık, finans, ulaşım gibi birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Ev işlerinde yardımcı olan robotlar artık yardımcı vasfından ziyade ev işlerini yapabilen robotlar haline gelmekte, ulaşımında büyük kolaylık sağlayan otomobiller ise sürücüye ihtiyaç duymamaya başlamaktadır. Hızla artan bu kullanım ile 2022 yılı itibarıyla pek çok kişinin kendine ait kişisel bir robotu olacağı tahmin edilmektedir.

Robotlarının gelişimi sonucu, fiillerinin sonuçlarından kimin sorumlu olacağı konusunda, mahremiyetin ve güvenliğin korunması konusunda, fikri mülkiyet hakları bakımından ve etik açıdan çeşitli hukuki sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunları ve bunlara yöneltilen çözüm önerilerini anlamak için öncelikle robotu tanımlamak ve otonominin ne olduğunu anlamak gerekir.

ARAŞTIRMA

Doktrinde bir makineyi robot olarak nitelendirmek için robotun bazı unsurlara sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Bu unsurlardan ilki algılama/hissetmedir. Buna göre robot çevresini algılayabilmelidir. Ayrıca robot hareket etmelidir, bir güç kaynağına sahip olmalıdır. Son olarak da zekaya sahip olmalı, bunun için ise mental kabiliyet üzerine programlanması gerekir.

Ersoy robot kavramını şu tanımının hukuk açısından da esas alınabilecek bir tanım olduğunu söylemektedir: “Fiziksel ve zihinsel bağlamda öznesel nitelik taşıyan, ancak biyolojik anlamda hayatta olmayan, inşa edilmiş bir sistem.”

Otonomi ise robotun belirli alanlarla ve uzun süre boyunca komuta gereksizinin dış dünyada kendiliğinden faaliyet göstermesini sağlar. Otonominin robota kattığı bu özellik nedeniyle hukuki açıdan bazı sorunlar meydana gelmektedir. Bunlar robotun statüsü ve yasal ehliyeteye sahip olması ile ilgilidir.

Bu bağlamda, robotların gelecekteki hukuki statülerinin ne olması gerektiği konusunda çeşitli tezler ileri sürülmektedir. Bu tezlerden bazıları şunlardır:

A. Robotlar için Bir Hukuki Statüye İhtiyaç Olmayacağı Tezi

Robotların görevlerine bağlı olarak sınırlı hak ve sorumluluklara sahip olması gerektiğini ileri süren bu görüş, bu nedenlerle ortaya çıkan sorunların ise belirli sigorta ve sorumluluk sistemleri ile yürütülebileceğini savunmaktadır. Buna bağlı olarak, bu tez ile robotların yasal açıdan nesne olarak kalması gerektiği öne sürülmektedir.

B. Robotların Esasa Kullanıcısının Temsilci Olacağı Tezi

Bu tez, robotları belirli kurallara bağlı çalışan özel araçlar olarak tanımlamakta ve kullanıcının temsilcisi olarak kabul edilebileceğini varsaymaktadır.

C. Robotların “İnsan Olmayan Özne” Sayılabilecekleri Tezi

Özne kavramı, insanın özneliği olarak algılanmaktadır. Arzulara sahip olma ve bu arzular arasında değerlendirme/kararlaştırma yapabilme, derinlemesine düşünme, irade ve sorumluluk gibi unsurları barındırmaktadır. Bu tezi öne sürenler, artan otonomi seviyeleri robotların fiillerinin daha öngörülemez hale getirdiği için eylemlerinin nedensellik bağı ile insana bağlanamayacağını savunmaktadırlar.

Yasal kişilik modellerinde; kişilik hakları, hak ve borçlara sahip olabilmek, fiil ehliyeti ise kişinin kendi fiilleriyle hak sahibi olabilmesi ve borç altına girebilmesi olarak belirlenmektedir. Fiil ehliyetine sahip olmak için ayrıca bilinç ve irade yetenekleri de aranmaktadır. Günümüzde robotlar bu kriterlere sahip olmasalar da gelecekte robotların eşya statüsünde kalmaları hukuki açıdan yetersiz kalacağından çeşitli kişilik modelleri şimdiden ortaya atılmaktadır:

1. “M.Ö’den Günümüze Robot Tarihi”,Moment Expo. Erişim tarihi 20 Kasım 2018. <http://www.moment-expo.com/m-oden-gunumuze-robot-tarihi>
2. Çağlar Ersoy (2018), Robotlar Yapay Zeka ve Hukuk. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
3. A.Ebru Bozkurt Yüksel (2016), “Robot Hukuku”.
4. Çağlar Ersoy (2018), Robotlar Yapay Zeka ve Hukuk. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 35.
5. Çağlar Ersoy (2018), Robotlar Yapay Zeka ve Hukuk. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

i. Elektronik kişilik modeli: Tüzel kişilik modelinin temel alındığı bu model euRobotics isimli çalışma grubu tarafından öne sürülen modellerden biridir. Bilindiği üzere, tüzel kişilikler ticaret siciline kayıt olmaları ile beraber kişilik kazanmaktadırlar. Bu modelde de robotların kişilik kazanmaları için kendileri için bir sicil oluşturulması, kendilerine özgülenmiş bir malvarlıklarının bulunması ve sebep oldukları zararların bu malvarlığından tahsil edilmesi planlanmıştır:

ii. Yapay insan modeli: euRobotics'in ortaya attığı bir diğer modelde ise robotların karakteristik özellikleri çerçevesinde kişilik haklarına sahip olması gerektiği ileri sürülmüştür; lakin bu özelliklerin ne olacağına karar verilemediği için bu model daha kavramsal aşamadadır.

iii. Yapay vekil/temsilci modeli: Bu model, yapay zekanın karşılıklı taahhütte bulunma yeterliliğine sahip olma özelliğine dayanır ve buna göre robot insanın vekili olarak görülmektedir. Ancak robot ayırt etme bakımından insan seviyesinde olmadığı için bu model bazı sorunları içermektedir.

iv. Kölelik modeli: Roma hukukundaki kölelik statüsü esas alınarak gelişmiş bir modeldir. Efendileri adına geçerli işlem yapabilmelerine karşın kendileri adına hak ve yükümlülük sahibi olamamaları nedeniyle köle ve robotların statüleri benzetilmiştir. Bu bağlamda insanların robotlar üzerindeki hakimiyetleri devam etmekte ve eşya durumunda kalmaları sağlanabilmektedir .

2015 yılında Hanson Robotics'in geliştirdiği robot Sophia'ya Suudi Arabistan devleti tarafından vatandaşlık verilmiştir. Basın açıklamalarıyla ve insana benzerliği ile gündeme gelen Sophia'yı göz önünde bulundurduğumuzda robotların geleceği hakkında hukuki tartışmaların gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Bozkurt Yüksel, A. Ebru (2016) "Robot Hukuku"
 Ersoy, Çağlar (2018), Robotlar Yapay Zeka ve Hukuk. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
 Hanson Robotics. "Being Sophia". Erişim tarihi 20 Kasım 2018. <https://www.hansonrobotics.com/being-sophia/>
 Kılıç, Özge (2018), "Robotların Hukuki Statüsü." Güncel Hukuk 174, 26-27
 Moment Expo. "M.Ö'den Günümüze Robot Tarihi".Erişim tarihi 20 Kasım 2018 <http://www.moment-expo.com/m-oden-gunumuze-robot-tarihi>

KAAN ZABTİYEĞULLARI NUR SENA SEVDİNDİ

İNTERNET ERİŞİMİ BİR TEMEL HAK MIDIR?

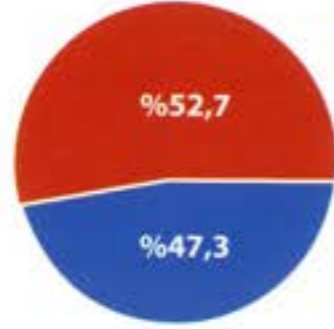
Kahire'deki Tahrir meydanından Filipin sokaklarına kadar uzanan protestolarda, internete erişim özgürlüğünün sağlanması için on binlerce insan bir araya geldi. İnternete erişimin temel hakları olduğunu; bu yüzden de sınırsız erişim ve özgür dolaşım istediklerini açıkladı.

İnternetin yemek ve uyumak gibi temel günlük faaliyetlerimizle bütünleştiği günümüzde, internete erişimin temel hak ve özgürlük olduğu yönündeki fikir, toplumda genel bir kanı haline aldı .Hatta Hillary Clinton, geçtiğimiz seçimlerde internete erişimin temel hak olduğunu ileri sürdü. Seçmenlerine sınırsız ve ekonomik yönden devlet destekli internet erişimi vaat etti . Bilkent Üniversitesi'nde farklı bölüm ve dönemlerden 261 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiğimiz anket de böyle bir kanının varlığını destekler nitelikteydi. Öyle ki, katılımcıların %87'si, internete erişimin temel hak olduğunu söyledi. %71'i ise, internete erişimin temel hak olması gerekçesiyle, devletin ücretsiz internet sağlama yükümlülüğü olması gerektiğini savundular. Bu verilere zıt olarak, aynı katılımcıların %53'ü, internete erişimin sınırsız olmaması gerektiğini beyan ettiler.

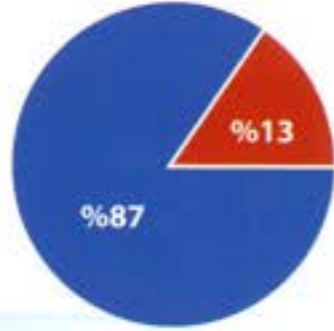

1. Cerf, V. (2018). Opinion | Internet Access Is Not a Human Right. [online] Nytimes.com. Available at: https://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-human-right.html?_r=3&hpw [Accessed 29 Oct. 2018].
2. Clinton, H. (2018). Hillary Clinton: Defending online freedoms. [online] the Guardian. Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/libertycentral/2010/jan/22/hillary-clinton-online-freedom> [Accessed 4 Nov. 2018].

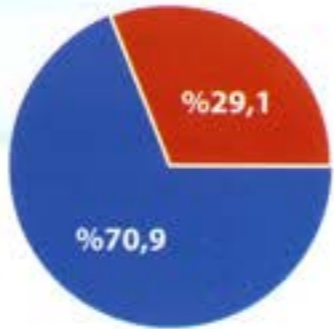
Kişilerin internetteki tüm içeriklere sınırsız erişimi olmalı mıdır?
(260 responses)

İnternete erişim bir temel hak mıdır?
(261 responses)

Devletlerin kendi vatandaşlarına ücretsiz internet sağlama yükümlülüğü olmalı mıdır?
(261 responses)

Oysa internet erişimi, bireylerin ve kurumların, e-posta ve World Wide Web gibi hizmetlere erişmek için bilgisayar terminallerini, bilgisayarları ve diğer cihazları kullanarak internete bağlanma becerisidir. 2018 itibarıyla dünya nüfusunun yalnızca %55,1'inin internet erişimi olduğu düşünüldüğünde, bu becerinin herkes için geçerli olmadığı anlaşılacaktır. Bu nedenle internete erişimin uluslararası boyutta 'temel hak' olarak düzenlenmesi için, internetin daha yüksek bir kesime ulaşması gerekir.

Fakat internetin bireyler için sanal bir dünya oluşturduğu günümüzde, internete erişimin bireyler açısından bir hak olarak düzenlenmesi kaçınılmazdır. O halde bu hakkın niteliği ne olmalıdır?

İlk olarak, internetin çoğunluk tarafından 'temel hak' olarak sınıflandırıldığı düşünüldüğünde, temel hakkın tanımıyla başlamak yerinde olacaktır. Temel hak, bireyler açısından vazgeçilmez olup, her vatandaşın tabi olduğu devlet veya diğer vatandaşların baskısı altında kalmaksızın yararlanacakları yasal haklardır. İnsanların doğumla kazandığı ve toplumda hayatlarını özgürce ve adilce idame ettirebilmelerini sağlar. Bu nedenle toplumsal yaşamın gereklerinin hukuka yansımalarıdır. Örneğin, eğitim hakkı bireyin topluma katılmasını ve kendini geliştirebilmesini sağlayan bir temel haktır. Eğitim hakkı bireyin yaşamını sürdürebilmesi için olmazsa olmaz değildir. Fakat toplumsal yaşama uyum sağlamak için bir gerekliliktir. Herkesin sahip olabileceği bir haktır.

İnternete erişim hakkı da bireyin yaşamını sürdürmesi için elzem değildir. Lakin toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumları birleştirmek ve sosyalleşmek için gereklidir. Herkesin ulaşabileceği bir hak değildir, ancak temel haklarla doğrudan ilişkili bir haktır. Kendi başına temel hak olmasa da, temel haklara ilişkin kolaylık sağlar. Örneğin haberleşme hakkının büyük bir kısmı artık internet üzerinden sağlanmaktadır.

Günümüzde internet günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla hukuk dünyamızın içindeki payı gün geçtikçe artmaktadır. Bugün internete erişim ve temel haklar arasında sıkı bir bağ oluşmuştur. Bu durumu göz önüne alan Fransa, İsveç, Finlandiya, Estonya gibi bazı Avrupa Birliği ülkeleri sadece İnterneti değil, geniş banta (telefon ile bağlantılı yüksek hızlı internet) erişimi de insan hakkı olarak kabul etmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği bünyesindeki 27 ülke hanelerinin en az yarısına 2020 yılına kadar 100 MB ve üstü internet hızını sağlamayı amaçlamaktadır. Atılmış bu adımlara karşın, devletlerin yukarıda bahsedilen bu sıkı bağ gerekçesiyle vatandaşlarına internete ücretsiz erişim sağlama gibi bir yükümlülüğü yoktur. Hatta sosyal devletlerin dahi böyle bir yükümlülüğü olmadığı savunulmaktadır.

Bu durumun arkasındaki sebebi anlamak için, internete erişim hakkını temel haklarla kıyaslamak gerekir. Ulaşım özgürlüğünden bir örnek verilecek olursa, ulaşım özgürlüğü bir temel haktır; fakat ulaşım bireyin vasıtasız yararlanabileceği bir hak değildir. Bu haktan yararlanmak için bir vasıta olması gerekir. Örneğin, otomobil gibi bir araç olmalıdır ki, birey şehirlerarası erişimini sağlayabilsin. Fakat birey sırf bu haktan faydalanabilsin diye, devletin vatandaşlarına ücretsiz otomobil verme yükümlülüğü yoktur. Sadece bir yerden bir yere özgürce ve güvenli koşullar altında ulaşabilmeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

3. Yalçın, H. (2018). [online] Halil Yalçın. Available at: <http://halilyalcin.com.tr/internete-erisim-insan-hakki-ise/> [Accessed 14 Nov. 2018].

Aynı şekilde, internet de temel haklara ulaşmak için bir araçtır. Örneğin, arkadaşınıza bir fotoğraf göndermek için internete erişmeniz ve sonra WhatsApp üzerinden fotoğrafı göndermeniz gerekir. Fotoğrafınızın çalınması, hukuka aykırı kullanılması halinde devletin sizi koruma yükümlülüğü vardır. Fakat devletin siz o fotoğrafı gönderebilirsiniz diye size ücretsiz internet sağlama yükümlülüğü yoktur.

Öte yandan, devletin temel hakların kullanılması için internet kullanımını zorunlu kıldığı hallerde, internet sağlama yükümlülüğü söz konusu olabilir. Örneğin, Estonya'da sağlık hakkı yine internetin bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmaktadır. Randevu alınması ve reçete yazılması gibi faaliyetler internet ortamında gerçekleşmektedir. İşte bu nedenle, bireyler sağlık haklarını rahatça kullanabilsinler diye Estonya hükümeti, internet eğitimi ve internete ücretsiz erişimi sağlayarak, bireyleri koruma yoluna gitmiştir. Burada tek başına internet erişimini garanti altına almak değil, bireylerin temel haktan yararlanmasını sağlamak adına yapılmış bir düzenleme söz konusudur.

İnternet erişiminin temel hakların kullanımında vazgeçilmez bir araç olarak nitelendirildiği hallerde, internete erişim hakkı temel hakların kapsamında değerlendirilmektedir. Bu hallerle sınırlı olmak kaydıyla, internete erişimin de temel hakların tabi olduğu korumadan faydalanması söz konusu olabilmektedir. Örneğin, İngiltere'de eğitim kurumlarında internet erişiminin sağlanması; elektrik, su gibi bir kamu hizmeti olarak tanımlanmıştır.

Fransa Anayasa Konseyi ise; ifade özgürlüğünün internete erişim hakkını da kapsadığını, belirtmiştir. Bu durumda internet erişimi üzerine yapılacak işlemler, örneğin erişimin sınırlandırılması, temel haklara yapılacak sınırlamalar gibi değerlendirilmelidir. Nasıl temel haklar bireyleri korumak adına sınırlandırılabilirse, internet erişimi hakları da istisnai olarak sınırlandırılabilir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarına göre; internetin kısıtlanması sadece ifade özgürlüğünün değil, insanların bilgi alma hakkının da kısıtlanması anlamına gelmektedir. Yine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, İnternet erişimini, dünya üzerindeki insanları birbirine bağlayan, eğitim, bilgi edinme ve buna benzer haklarını kullanmalarında vazgeçilmez bir araç olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda hukuk düzeni tarafından koruma altına alınması gerektiğini ifade etmiştir.

4. Sm.ee. (2018). Patient's portal and health information system | Sotsiaalministeerium. [online] Available at: <https://www.sm.ee/en/patients-portal-and-health-information-system> [Accessed 11 Nov. 2018].
5. Ankarabarusu.org.tr. (2018). [online] Available at: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-2/10.pdf> [Accessed 18 Nov. 2018].
6. Hudoc.echr.coe.int. (2018). HUDOC - European Court of Human Rights. [online] Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57705> [Accessed 1 Nov. 2018].
7. Thehill.com. (2018). [online] Available at: https://thehill.com/sites/default/files/a_hrc_32_1.20_english-or-30-june.pdf [Accessed 30 Oct. 2018].

İnternet erişiminin kısıtlanmasında, temel hakların kısıtlanması için öngörülen sınırlar ve ilkeler geçerli olmalıdır. Örneğin, bulaşıcı hastalık tehlikesi nedeniyle bir yere giriş çıkışı yasaklamak ve karantina altına almak, o alandaki bireylerin seyahat özgürlüklerini kısıtlamak demektir. Fakat bu durumda yine bireyin üstün menfaati söz konusudur. Amaç bireyin hak ve özgürlüğünü sınırlandırırken, bireyi korumaktır. Aynı sebeple, internete erişim hakkı, özüne dokunmadan, ancak çok gerekli olduğunda, kanunla ve geçici süreyle sınırlandırılabilir. Örneğin, bir terör saldırısından sonra görüntülerin sosyal medyaya sızması halinde, söz konusu içeriğe erişimin yasaklanması; hem saldırıya uğramış kişinin görüntüsünü korumayı hem de soruşturma faaliyetlerinin işleminin önüne geçebilecek engelleri ortadan kaldırmayı amaçlar.

Fakat böyle bir olağan üstü durum, kişilik haklarına ihlal teşkil edecek, hukuka veya genel ahlaka aykırı sonuçlanacak bir durum söz konusu değilse; internete erişimin sınırlandırılmaması gerekir. Bu nedenle devletlerin haber alma özgürlüğü ve eğitim hakkı ile birey ve toplumun üstün menfaati arasında bir menfaat dengesi kurması icap eder.

Sonuç olarak, internete erişim hakkı bir temel hak değildir. Temel hakların kullanılmasına yarayan bir araçtır. Devletin bu aracı ücretsiz sağlama yükümlülüğü yoktur. Fakat bu aracı kullananlara yönelik koruma sağlanması ve tedbirler alması gerekir. Bu tedbirleri alırken; hakkın özüne dokunmadan, ancak çok gerekli olduğunda, kanunla ve geçici sınırlandırmalar kapsamında önlem alması gerekir.

WIKIPEDIA
The Free Encyclopedia

ANIL KAYMAK

SOĞUKKANLILIKLA (IN COLD BLOOD) DÖRT CİNAYETİN VE SONUÇLARININ GERÇEK ÖYKÜSÜ

TRUMAN CAPOTE
TÜRKÇESİ: AYŞE ECE
SEL YAYINCILIK

“Ben bugün bambaşka biri olabilirdim.”

20. yüzyıl Amerikan Edebiyatının ses getiren isimlerinden olan Capote'den dahice bir çalışma! Capote bu yapıtında klasik polisiye romanı tabularını yıkmakla kalmıyor, adeta deneysel bir çalışmaya da imza atıyor. Ve tüm bunları yalnız başına yapmıyor. Her sayfada okuruna işin ucundan tutma fırsatı veriyor, bizlere yeni pencereler açıyor. Asla bir odak noktası belirlemiyor, pastadan her karakterin hakkını veriyor. Bu tavır, konu dağınıklığına sebep olmadığı gibi kurguyu oldukça güçlendiriyor. Empati taşlarını biz okurlar için yeniden diziyor. Örneğin, mağdur yakınlarının korkularına şahit olduktan hemen sonra katillerimiz ile lüks bir mağazada karşılıksız çek yazdırabiliyoruz. Yazarımız bunu bilinçli yapıyor çünkü psikolojik derinlik vererek bakış açımızı değiştirmek istiyor. Böylece suç sorunsalına farklı pencerelerden bakabiliyoruz.

“Sonsuzluk ne demek biliyor musun? Bir kuşun kumsaldaki kum tanelerini tek tek okyanusun karşı kıyısına taşıdığını düşün. Kuş bütün kum tanelerini karşı kıyıya yığıdığı zaman, sonsuzluk daha yeni başlıyor olacak.”

Biraz da kitabın yazılma sürecinden bahsetmek istiyorum. Bir gün yazarımız Capote gazetede küçük puntolu bir haber görür. Haber, Kansas'ın Holcomb Kasabası'nda saygın bir ailenin evlerinde bir cinayete kurban gitmesinden bahseder. O dönemde bir dergide muhabir olarak çalışan yazarımız olayın üstüne gitmeye karar verir. Yanına Bülbülü Öldürmek kitabının yazarı Harper Lee'yi de alarak yola çıkar. İlk başlarda makale olarak yazılmaya başlanan bu sebepsiz cinayet, derinliklerine inildikçe kült bir romana evrilir. Uzun yıllar süren titiz bir çalışmanın ürünü olan bu yapıt, edebiyat literatürüne “gerçek bir olaydan esinlenerek kaleme alınmış ilk edebi eser” olarak geçer. Bir röportajında “çalışmak benim bildiğim tek araç” ifadesini kullanan Capote bu çalışmasıyla emeklerinin karşılığını alıyor.

“Bu düşüncelerin beynini işgal etmesini izin vermemelisin, çünkü asıl düşmanın bir kurşun kadar yok edici olabilen bu kötü düşüncelerdir. Kurşunlar, kurbanlarını seçip onları hemen öldürdükleri için çok acı vermezler.”

Ana konudan bahsetmek gerekirse kitap, 15 Kasım 1959 tarihinde Kansas cezaevinden yeni çıkan iki arkadaşın basit bir hırsızlık girişimi dolayısıyla Clutter ailesinin tüm fertlerini öldürmesi ve sonrasında gelişen firari durumlarından yakalanıp haklarındaki kararın verilmesine kadarki süreci anlatıyor. Yazar yalnızca katiller üzerinden bir psikolojik tahlil yapmıyor. Mahalle sakinlerinin, Clutter ailesini tanıyanların, mahkumların ve dedektiflerin de hayatlarını kitabın yazılma sürecindeki veriler sayesinde okurlarına sunuyor.

“İnsan, gölgelerin içinde kaybolmaya mahkûm bir sis bulutundan başka neydi ki?”

Kitabımız yalnızca bunlarla sınırlı değil. Ciddi sistem eleştirilerine de satır aralarında yer vermekten kaçınıyor. İdam, şartlı tahliye, çocukluk travmaları ve dahası. Soruna çözüm önerileri aramaktansa, yeniden büyüyecek olan sorunların koparılmaya çalışılması... Bürokraside yapılan kısa alanda sorumluluk paslaşması... Ne yazık ki 20. yüzyıldan beri değişen yalnızca aktörler. Köklü değişimler yerine sürekli yamalama işleminin yapılması yalnızca göz boyuyor. Ya kurtuluş sanıldığı kadar uzak değilse? Nokta atışı önlemler hayati değere sahip olabilir mi?

“Perry'nin pastel boyalarla kocaman bir resmini yaptığı İsa çokta saf duygulara sahipmiş gibi görünmüyordu.”

Değnilmesinin gerektiğini düşündüğüm diğer bir husus da katillerden biri olan Perry Smith'in çocukluk travmaları ve geçirdiği psikozlar. Suç çemberinde atlamamız gereken bu faktörler bizlere gösteriyor ki cezalar asla tatmin edici bir çözüm önerisi olamıyor. Odaklanmamız gerek asıl konu halkın akıl sağlığının korunması. Ancak böyle elde tutulur bir çözüme ulaşılabilir. Günümüz toplum düzeni hala suçun sönümlenmesi adına bir umut ışığı olamıyor. Peki suç, toplumsal gelişmenin bir ürünü müdür? Toplumsal uzlaşma bizlerin tek umut kaynağı olabilir mi?

“Öldürülen dört masum ve iki suçlu insan. Üç aile dağıldı. Gazeteler daha çok sattı. Politikacılar daha çok nutuk atacak. Polisler ve şartlı tahliye kuralları daha çok suçlanacak. Meclisten daha çok kanun geçecek. Herkes sorumluluğu birbirine atacak. Sonra, gelecek ay, gelecek yıl... Aynı şeyler tekrar olacak. Belki bu idamlar buna bir son verir. Ne zaman son verdi ki?”

Son olarak belirtmek isterim ki kitabın 67 yılında bir Amerikan filmi uyarlaması mevcut. Geneler olarak kitapla paralel bir kurguyla hareket ettiğini söyleyebilirim. İzlemeden önce ön yargı ile yaklaşılabilir. Çünkü bu kadar sağlam karakterlere sahip bir kitabın uyarlamasında, filmin cast ekibine büyük iş düşer. Bu konuda gerçekten başarılı bir çalışma ortaya konulmuş.

Sinematografik açıdan da döneminin üzerinde bir film olmuş. Ayrıca filmin, olayların yaşandığı evde çekilmiş olması etkileyici bir ayrıntı olarak düşünülmüş.

“Soğukkanlılıkla'nın benden neler götürdüğünü kimse hiçbir zaman bilemeyecek. İliklerime kadar kazıdı ve neredeyse öldürdü beni. Hatta bence bir bakıma, öldürdü beni.”

-Truman Capote

KAYNAKÇA

<https://nypost.com/2017/11/17/the-real-life-horror-behind-in-cold-blood/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

<http://www.selyayincilik.com/kitap/sogukkanlilikla-195>

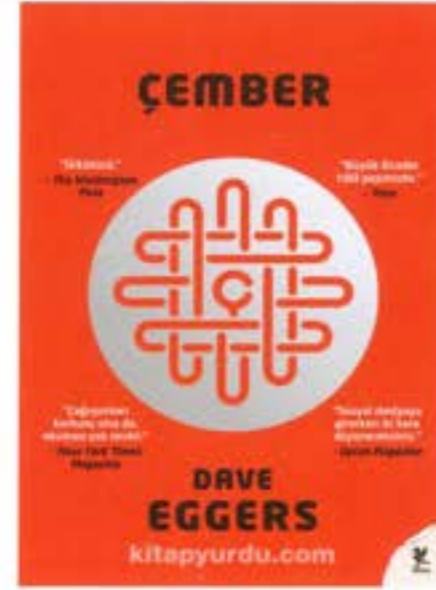
<http://beyazkitaplik.blogspot.com/2012/08/sogukkanlilikla-truman-capote-detayl.html>

https://www.goodreads.com/book/show/168642.In_Cold_Blood

<http://diastematicos.com/2017/03/50-anos/>

SERRA YÜKSEL ÇEMBER

Çok satanlar listesinde kendisine yer bulan, Dave Eggers'in 2013 yılında ilk baskısını çıkardığı kitabı Çember; internet çağıyla beraber artık hayatımızın vazgeçilemez bir parçası olan sosyal medyayı ve nefes aldığımız her anı paylaşma çılgınlığını eleştiriyor. Silikon Vadisi'nin teknoloji devlerine gönderme yapan ve yeni bir modern Büyük Birader çağının nasıl oluşabileceğini anlatan bu kitap; sanal ortamda mahremiyetin korunması hakkının nasıl kolayca çiğnenebileceğini, kişisel verilerin büyük şirketlerin çıkarlarına hizmet edecek şekilde nasıl manipüle edilebileceğini ve insanları dijital ortamdan kendisini silme hakkına sahip olması gerektiği gibi çeşitli modern sorunlara ayna oluyor. İnternetin hayatının her alanına dahil edilmesi zorunlu tutulursa olabilecek sonuçlar kitapta şu sözlerle ifade ediliyor:

"(Çemberdeki sistem) Kongreyi bile ortadan kaldırabilir. Milletin iradesini her gerektiğinde doğrudan, yanlış yorumlara, çarpıtmalara meydan vermeksizin ölçekbilirsek Washington'ın büyük bölümü saf dışı kalmaz mı?" (Eggers, 2013).

Kitap boyunca hissettirildiği gibi, bizi bizden daha iyi tanıyan algoritmaların hayatımıza her geçen gün daha fazla katılması demokrasilerin kaderini tehlikeye düşürmez mi?

Kitaptaki şirket Çember Gerçek Sen adlı, internette bir kişiye ait olan tüm sosyal medya hesaplarından tutun banka hesaplarına hatta kişinin açtığı sahte hesapları bile tek bir Çember hesabında toplayarak, kısacası internet üzerindeki bir kişiye ait bütün bilgileri tek bir potada toplayarak anonimliği öldüren bir yazılım yardımıyla kuruluyor. Sonradan Facebook, Google, Youtube gibi bütün teknoloji devlerini de bünyesinde birleştirerek piyasadaki tek hâkim güç haline geliyor. Çember tüm parasal işlemleri, tüm sağlık ve DNA verilerini kişisel hayatın iyi kötü her parçasını, söylenen her sözcüğü tek bir kanaldan akıtıp bir kişinin karakteri, düşünceleri hakkında yüzde yüz doğrulukta bilgi sahibi olabiliyor. Aynı zamanda kişilerin alacağı kararları bile önceden bilebiliyor ve onları değiştirebiliyor. Yanlış beslendiğinde uyarıyor, uyuman gerektiğinde söylüyor ve senin için senin adına en uygun çözüm yöntemlerini geliştiriyor.

Korkunç değil mi?

Daha korkuncu bu kitapta bahsedilenlerin günümüz dünyasında da karşılıkları olması. Örnek olarak, her gün girdiğimiz internet sitelerini kullanırken bilinçsizce kabul ettiğimiz çerezlerle ve sosyal

medyadaki beğenilerimizle hepimizin kişiliğinin ayrıntılı bir profilinin çizilmesini ve kişisel bilgilerimizden oluşan bu profile göre maruz kaldığımız reklamları verebiliriz.

Peki, aynı yöntem pazarlama amaçlı, kişilerin ilgi alanlarını tespit etmek için uygulandığı gibi kitlelere yön vermek doğrultusunda insanların politik görüşlerini şekillendirmek için de kullanılabilir mi?

2016 yılındaki Amerikan başkanlık seçimlerinde çemberdekine kıyasla çok kısıtlı kalan Facebook verileriyle Cambridge Analytica, 87 milyon kullanıcının politik görüşlerini belirleyip onları manipüle etmeyi başardığına göre, bu yöntemin kitleleri yönlendirmek amaçlı da etkili bir şekilde kullanılabilirliğini pekâlâ görebiliyoruz. (Chang, 2018)

Bütün bunlara bakarak, kitleleri yönlendirmede bu kadar etkili bir aracın bulunduğu bir dünyada demokrasilerin güvenliğinin tehlikede olduğu açıkça ortada. Dave Eggers, aslında yazdığı bu alternatif gelecekle de dünya üzerindeki bu geniş veri havuzunun özel şirketlerinin tekeline bırakılmayacak kadar güçlü ve değerli olduğunu, kişisel verilerimizin güvenliğinin ise hala hukuki anlamda ne kadar kırılgan bir zeminde durduğunu gösteriyor.

İnsanlar hakkında yüzde yüz doğru çıkarım yapan, insanların zevklerinden politik görüşlerine kadar her şeyi saptayabilen verilerin insanların kişiliklerinin maddi bir parçası olduğunu söyleyemez miyiz? Eğer ki bunlar bizim kişiliğimize bağlı maddi bir parçaysa onlar üzerindeki haklarımızın da dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez olması gerekmez mi?

Kitapta Gerçek Sen'i kuran Ty'ın yaptıklarından pişman olarak bireysel hakları koruyabilmek adına hazırladığı dijital dünyada insan hakları bildirgesine kırmızı harflerle şöyle yazmıştı:

"Herkesin ortadan kaybolma hakkı olmalı"

Herkesin internetteki kişiliğine sahip olmaya isterse de bu kişiliği sanal alemde silmeye hakkı olmalı. Yukarıda dediğim gibi bu yeni bilgi çağında artık herkesin dijitalleşmiş bir kişiliği var ve insanların kişisel verilerinin internette akmadığı bir hayat düşünmek neredeyse imkânsız. Bu gerçeği de göz önünde bulundurarak, artık insanların sanal dünyadaki verilerinin, insanların karakterlerinin ayrılmaz bir parçası olarak düşünüp onlara karşı yapılan güvenlik ihlallerinin insan hakları ihlalleri gibi değerlendirilmesi zamanı gelmiştir. Eğer böyle düşünür bu konuda devletlerden gerekli adımlar gelirse belki Eggers'in distopyasındaki gibi bir gelecekte sınırlanabiliriz. Fakat hayatta karşılaştığımız birçok sorunun hukuki çözümünün uzun yıllara varan uygulamalar sonucunda ortaya çıktığı düşünüldüğünde,

KİTAP İNCELEMESİ

konu internet olunca sorunları sindirecek ve bunlara en uygun çözüm yolunu oluşturacak yüzlerce yıllık bir zamanımız yok. İnternet herhangi bir toplumsal düzenin ilerleyebileceğinden çok daha hızlı ilerliyor ve var olan sorunların ne olduğunu, nasıl oluştuğunu anlayamadan kimsenin hayal edemeyeceği yeni sorunlar ortaya çıkıyor. Bütün bunların önlenmesi adına ise hukuki anlamda çok büyük çalışmalar gerekiyor. Daha maksimum yirmi yıllık bir geçmişe sahip olan internetin, hayatımızın hangi alanlarına ne kadar dahil olacağına bizim için ne kadar karar verebileceğine yönelik yasaların düzenlenmesi gerekiyor. Yoksa her şey için çok geç kalırsak Çember'deki gibi özel bir teknoloji şirketinin insanlar hakkında her şeye karar verdiği pembe giysiler içine süslenmiş bir totaliter bir Orwellci geleceğe sürüklenebiliriz. Tek farkı ise telefonlarımızın ön kamerasından izleniyor olacak olmamızdır.

References

- Chang, A. (2018, MAYIS 2). VOX: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/3/23/17151916/facebook-cambridge-analytica-trump-diagram> adresinden alınmıştır
Eagers, D. (2013). Çember (Vol. 3). İstanbul: Siren Yayınları.

**MELİKE YÜCEER
SİMAY TÜRKMEN**

MAVİ BALINA

Milenyum çağında ulaşabileceğimiz kaynaklar ne kadar sınırsız olsa da bu limiti bizim koymamızın gerekli olduğunu sürekli gözden geçiriyoruz. Gerçek şu ki dijital çağda erişebileceğimiz platformlar zannedilen aksine pek de masum değil. İşin kötü yanı bu platformlara bizim erişim sağlayabildiğimiz kadar onlar da bizim kişisel bilgilerimize ulaşabiliyor. İnternet üzerinde yaptığımız her hareket bizi birer hedef kitle haline getirirken belli başlı saldırıların altında kalmamız da çok olası. Özellikle gençlerin eğlence amaçlı oynadığı oyunlarda dahi tehdit altında kalabiliyorken, internet çağında tam anlamıyla güvende olduğumuzu düşünmek düşten başka bir şey değildir ne yazık ki. Çoğunlukla çocukların vakit harcadığı, kelime anlamıyla kulağa çok masum gelen “oyunlar” dahi görüldüğünden çok farklı.

2013 yılında Rusya’da geliştirilen ve sosyal medya üzerinde yayılan Mavi Balina adlı oyun özgüveni düşük ve aile içi iletişimi az olan gençleri hedef alıyor. Adını yalnızlığıyla bilinen mavi balinalardan alan oyun, Rusya’da ilk kez bir gazetecinin, 12 yaşındaki bir kız çocuğunun ölümünün ardından yaptığı araştırma sonucunda ortaya çıktı. Gazeteci, Mayıs 2016’da gençler arasında bu tarz oyunların çok popüler olduğunu ve sosyal medya üzerinden birçok “ölüm grubunun” bulunduğunu tespit etti. Yaşı gereği kendini başkalarına ispat etme ihtiyacı içerisinde olan bu gençler Mavi Balina oyunu aracılığıyla kendilerine rol modeller oluşturuyor. Yönetici tarafından gönderilen görevleri tamamlayan gençlerin başarılı olduklarını hissetmesi, onları bu oyuna bağlayan önemli etkenlerden. Zaten yöneticilerin hedef kitesine ulaşmakta kullandığı sosyal medyada kolaylıkla yönlendirilebilecekleri gençleri paylaşımları aracılığıyla bulmak oldukça kolay.

Almanya’nın Baden Württemberg Eyalatı Gaggenau kenti Hörten semtinde yaşayan Afyonkarahisarlı 14 yaşındaki Furkan Şen de 50 gün sürecek olan ve kazananının olmadığı bu korkunç oyuna bağımlı bırakılan gençlerden. Daha yaşayacağı ve göreceği birçok şey olan bu genç acımasız bir oyun tarafından manipüle edilmiş ve hayatını kaybetmişti. Henüz 14 yaşındaki Furkan, sosyal medya hesabı aracılığıyla oynamaya başladığı bu oyunun hayatını alacağından habersizdi. Furkan’ın yaşı gereği meydan okuma ve merak dürtüsüyle telefonuna yüklediği bu oyun o daha anlamadan bütün kişisel verilerini ele geçirmişti bile. 50 gün süren

ve giderek korkunç hale gelen 50 görevden oluşan oyun, Furkan’ın gece yarısından sonra korkunç görüntüler izlemesini ve kendisine kesici aletlerle zarar vermesini zorunlu kılıyordu. Aksi takdirde şantaj ve tehditle karşılaşan 14 yaşındaki bu gencin kendisine göre görevleri tamamlamaktan başka çaresi yoktu. Tamamlanan görevlerin ispatını telefon ve bilgisayar kameraları aracılığıyla isteyen yöneticiler birçok genç gibi Furkan’ın da özel hayatına ortak oldu. Oyunun ilk günlerinde kâğıda balina resmi çizip yöneticilere fotoğrafını atmakla görevi tamamlayan Furkan’ın aldığı övücü geri bildirimler onu oyuna bağlıyor, sonraki günlerde tamamlayamadığı görevlerin sonucunda aşağılayıcı söylemlere maruz kalması ise onu hırslandırıyor. Ergenlik dönemindeki gençlerin psikolojik durumunu manipüle eden yöneticiler, kızları kendilerinin şişman olduklarına; erkekleri ise hayatta ezik biri olduklarına ve onların seçilmiş insanlar oldukları başka bir dünya olduğuna inandırıyorlar. Bu gençlerden kesici aletlerle vücutlarına balina resmi çizmelerini, sabaha karşı gönderdikleri korkunç videoları izleyip müzik dinlemelerini ve bulabildikleri en yüksek çatıya çıkmalarını isteniyordu.

Sanal ortamda maruz kaldığı bu duygusal tacizin içinde 50 gün geçiren Furkan, kendisi gibi bir balina olmaya zorlanan bu gençlerle iletişim halinde tutuluyordu. Gerçek dünya ile bağlarını en aza indiren Furkan çevresinden tamamen soyutlanırken geri dönüşü olmayan bir yola sürükleniyordu. Görev listesinin yarısını tamamladığında ise kabul etmek zorunda olduğu belirtilen ölüm gününü öğrenmişti Furkan. Buna rağmen onu oyuna bağlayan en büyük etken, yöneticiler tarafından yapılan şantajlardı. Furkan’ın kişisel verilerine ulaşan yöneticiler bu verileri yaymakla veya ailesinden birine zarar vermekle tehdit ediyorlardı onu. 14 yaşındaki Furkan’ın tehditler karşısında yapabileceğini düşündüğü hiçbir şey yoktu. En nihayetinde bir çocuk olan Furkan’ın arkadaşlarıyla top koşturması gerekirken bu derecede bir tehdit altında doğru kararı verebilmesini bekleyemeyiz. Furkan çevresinden soyutlanan, yalnızlıkla yüzleştirilen ve 50 gün boyunca korkunç görüntülere maruz bırakılan bir çocuk. Babasıyla akşam şakalaştıktan sonra hayatına son veren Furkan yaşadığı travmayı mümkün olduğunca ailesine aksettirmemeye çalışmıştı. Hâlbuki çevresi tarafından fark edilebilecek en ufak ayrıntı belki de Furkan Şen’in hala hayatta olmasını sağlayacaktı.

Ne yazık ki Mavi Balina 130’dan fazla gencin hayatına mal oldu. Bu acımasız oyunun ağına yakalanıp kurtulan gençlerden biri olan 22 yaşındaki Alexander ise yaşadığı tecrübeyi işkence olarak adlandırıyor. Oyuna Whatsapp mesajıyla gelen bir link aracılığıyla dâhil olan Alexander, kardeşinin durumu polise haber vermesiyle kurtuldu. Son görevi tamamlamak üzereyken kurtarılan Alexander, 50 gün boyunca durmadan korku içerisinde olduğunu belirtirken yöneticilerin amacının da oyuncuların korkuyu hissetmelerini sağlamak ve bu korkuyla onları tuzağa kolayca düşürmek olduğunu söyledi. Oyuncuların kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını ilk günden depolayan yöneticilerin ellerindeki kozlarla oyundan çıkmak isteyenlere şantaj yaptıklarını da belirten Alexander ölümün ucundan dönmüştü. Kıl payı kurtulan bir başka Mavi Balina mağduru olan Hindistan’da yaşayan 17 yaşındaki genç kız, göle atlayarak intihar etmek üzereyken güvenlik görevlileri tarafından kurtarıldı. Genç kızın “son aşama”yı tamamlayamaması halinde annesinin öldürüleceğine inandırılması yine kan donduran başka bir ifade.

Yalnızca teknolojik bir alet vasıtasıyla kilometrelerce ötedeki insanlara yapılan şantajlar ve onların üzerinde kurulan bu baskının korkutucu olması kadar psikopatça olduğu gerçeğini de göz ardı edemeyiz.

Özellikle Mavi Balina oyunun yöneticisi olan Rusya vatandaşı Philipp Budeikin'in oyun aracılığıyla toplumdaki "biyolojik atıkları" temizlediğini belirtmesi yeterince mide bulandırıcı bir açıklama. Üniversiteden uzaklaştırılan eski psikoloji bölümü öğrencisi Budeikin, hedef kitlesini nasıl yöneteceğini iyi biliyordu. Son aşamayı tamamlayan oyuncuların mutlu bir şekilde öldüğünü belirten Budeikin, 2017 yılında duruşmaya çıkarıldı; 16 gencin intiharına yol açmaktan yargılandı ve 3 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Ölüm sayılarının daha fazla olduğunu bilinmesine rağmen kanıtlanamaması sebebiyle sayı 16 olarak belirlendi.

Gençleri intihara teşvik ederek toplumu temizlediğine inan bir suçlu için 3 yıl hapis cezasının yeterli olmadığını düşünen toplum tepkisini koysa da kararda bir değişiklik olmadı. Budeikin hapisteyken oyunun kullanıcıları intihara sürüklemesi devam edince araştırmalar tekrar başlatıldı ve 32 kişilik reşit olmayan çocuklardan oluşan bir "ölüm grubuna" liderlik yapan diğer yönetici Ilya Sidorov ve 22 yaşındaki yazılımcı Nikita Nearonov yakalandı.

Oyunun hızla yayılmasının ardından, ülkeler bu konuda bazı adımlar attı. 28 intihar ya da intihara girişimin yaşandığını açıklayan Hindistan, ülke genelinde bir soruşturma başlattı. Yüksek Mahkeme, oyunun ulusal bir sorun olduğuna karar verdi ve hükümetten bu oyunu yasaklamak için bir yol haritası oluşturmasını istedi. Bunun haricinde, en çok televizyonunun izlendiği saatlerde bilgilendirici videolar yayınlatılarak farkındalık yaratıldı. Belçika'da 1867 yılında yürürlüğe giren ceza yasası, günün koşullarına uymadığı gerekçesiyle değiştirildi ve bu düzenlemede Mavi Balina'ya da yer verildi. Interpol'ün Belçika'da 18 gencin Mavi Balina oynadığını tespit ederek resmi makamlara uyarılarda bulunması üzerine, Mavi Balina ve benzeri şekilde kişilerin intiharına yol açacak oyunların cezalandırılmasına karar verildi. Brezilya, İran, Rusya ve Türkiye gibi ülkeler de ebeveynleri daha dikkatli olmaları konusunda uyardı.

Teknolojinin bu denli hızlı geliştiği zamanlarda "kabul ediyorum" veya "indir" gibi butonlara basarken dahi iki kere düşünmemizi sağlayan bu Mavi Balina oyunu onlarca canı alırken yaratıcılarının hafif bir cezayla kurtulmaları mahkemelerin bilişim suçlarına pek özen göstermediğini düşündürüyor. Yetişkinlerin dahi bağımlısı olduğu sosyal medya türevi platformlardan gençleri uzak tutmak imkânsız olsa da denetimin sağlanmadığı noktalarda bu gibi dehşet verici olaylar yaşanabiliyor ve çağımızın en büyük getirilerini oluşturan teknoloji ne yazık ki kötüye kullanılması halinde çok yıkıcı bir silah olabiliyor. Mavi Balina oyunun yöneticileri de teknolojiyi suiistimal ederek bir "sanal ölüm tuzağı" oluşturdular. Arkasında adaletin de hafifletemeyeceği acılar bırakan bu oyun dünya çapında yankılar uyandırırken unutulması zor bir hale geldi. Teknolojinin her gün hızla geliştiği bu çağda, yetişkinlerin dahi bağımlısı olduğu telefonlardan çocukları uzak tutmak imkânsız olsa da en azından onlara karşı denetimi elden bırakmamanın ne kadar önemli olduğunu bizlere bir kez daha acı bir şekilde anlatan Mavi Balina davası, her kesimden insanın canını yaktı ve temennimiz bir daha bu tarz oyunların var olmaması yönünde.

